

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
katedra mezinárodního práva**

téma:

Sebeobrana jako výjimka z kogentního zákazu použití síly

zpracovala:

Tereza Štepková

U smaltovny 27

Praha 7

vedoucí diplomové práce:

Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Tereza Štepková
Praha, 12. října 2006

OBSAH

Úvod	str. 4
I. KAPITOLA	
1. Institut „sebeobrany“ v tradičním mezinárodním právu – bellum justum	str. 6
2. Právo na existenci, právo sebeobrany – jus ad bellum	str. 7
II. KAPITOLA	
1. Vývoj zákazu použití síly a hrozby silou	
a) Omezení síly podle Paktu Společnosti národů	str. 11
b) Zákaz použití síly podle Briand-Kellogova paktu	str. 15
c) Zásada Charty Organizace spojených národů o zákazu použití síly čl. 2 odst. 4	str. 18
d) Pojem „agrese“	str. 24
2. Primární a sekundární normativita institutu sebeobrany	str. 28
III. KAPITOLA	
1. Základní prvky institutu sebeobrany v současném mezinárodním právu veřejném	str. 35
2. Použití síly v současném mezinárodním právu	
a) Individuální a kolektivní sebeobrana	str. 38
b) Kolektivní použití síly nebo sebeobrana?	str. 41
c) „Nové bezpečnostní hrozby“	str. 44
d) Preemptivní a preventivní sebeobrana v současném mezinárodním právu	str. 54
IV. KAPITOLA	
1. Závěr	str. 60

Úvod

Pojem sebeobrana patří mezi ty právní termíny, které jsou hojně užívány i v běžné mluvě. Snad každý člověk, alespoň v euro-americké kulturní oblasti, ví, že v případě napadení má právo se bránit. Stejně tak se tento princip obecně přijímá i ve vztahu ke státům – obecně je akceptován názor, že pokud dojde k ozbrojeném útoku jednoho státu na druhý, je vojenská reakce na takový útok oprávněnou sebeobranou. Přitom slovo „sebeobrana“ je možná trochu nepřesné, neboť se nemusí jednat vždy o sebe-obranu, tedy obranu sebe sama. Proti neoprávněnému útoku lze bránit nejen sebe, ale i někoho jiného, resp. jiný stát.

I mezi neprávnickými se mluví o „přirozeném“ právu na sebeobranu. Obrana proti napadení je považována za spravedlivou, přičemž panuje přesvědčení, že tomu tak bylo „odpradávná“, „odnepaměti“. Pojímání sebeobrany jako legitimní je však podmíněno jednak uznáním práva státu na existenci (resp. práva člověka na život), jednak odsouzením používání síly. Zřejmě nemá příliš význam polemizovat s tvrzením, že právo na sebeobranu je přirozené - tedy takové, že i kdyby ho např. nějaký diktátorský režim neuznával, přesto by existovalo. Tvrzení o čemkoli, že je to „přirozené“, či dokonce „svaté“, s sebou nese určité ideologické zabarvení, „ideologické“ nikoli v pejorativním smyslu – lépe řečeno ne hodnotově neutrální; a vyvracet názor, který není hodnotově neutrální, je obecně dost obtížné. Téměř jisté však je, že právo na sebeobranu nebylo považováno za přirozené odpradávná. V dávných dobách totiž nebylo užití síly něčím mravně zavržením hodným a právo na existenci mělo to kmenové společenství, které si toto právo dokázalo samo vynutit. Otázka, kdy začalo být užití síly považováno aspoň z morálního hlediska za nepřijatelné, náleží spíše do jiných humanitních vědních oborů – do historie,

sociologie a filosofie. Normami mezinárodního právo bylo použití síly zakázáno každopádně až mnohem později (viz níže). Spolu s morálním odsouzením použití síly se dostal na světlo i pojem sebeobranu jako zvláštní případ, kdy je užití síly oprávněné.

Úkolem této práce je však zabývat se sebeobranou jako právním institutem. Ačkoli existuje mezi lidmi obecná představa o tom, kdy je sebeobrana spravedlivá, a kdy by tedy měla být rovněž dovolená právními normami, v konkrétních případech se často liší názory nejen mezi laickou veřejností, ale rovněž mezi odborníky. Pokud si připomeneme události, ke kterým ve světě došlo v posledním desetiletí, vidíme, že se k nim různí odborníci stavěli různě. Bývá obtížné rozlišit, kdy jde o sebeobranu a kdy jde o agresi. Co je to tedy sebeobrana v mezinárodním právu?

Kapitola I

1. Institut „sebeobraný“ v tradičním mezinárodním právu – bellum justum

Už tradiční mezinárodní právo znalo institut sebeobraný, ale v trochu odlišném významu, než je tomu dnes. V té době použití síly nebylo ničím omezeno, bylo součástí volnostní politiky. Neexistoval její kogentní zákaz, jenž se obecně ustálil až ve dvacátém století. Státy se běžně uchýlovaly při prosazování svých ať politických nebo právních zájmů k použití síly, byl to projev jejich suverenity. Z toho vyplývá, že institut sebeobraný nebyl totožný s tím institutem sebeobraný, jak ho známe ze současného mezinárodního práva. Neexistovala tu normativita zákazu použití síly. Státy se k ní mohly kdykoli uchýlit bez ohledu na to, zda byly napadeny či nikoli. Zákaz použití síly nebyl kogentním pravidlem (*ius cogens*), byla tu možná případná derogace. Nebyl ani výsledkem *usus longaevus* – požadovaná dlouhodobost používaného pravidla – ani *usus generalis*, který jej nahradil za intenzitu frekvence. Státy dokonce ani nepocíťovaly potřebu dát daný jev v ustáleném povědomí (*opinio necessitatis generalis*). Sebeobrana fungovala pouze k ospravedlnění použité síly v případě napadení, ale neměla žádnou právní relevanci. Problém byl, že nebyla pozitivněprávně normována, neexistovala žádná mezinárodní norma, která by nějakým způsobem omezovala použití síly v mezistátních vztazích. Byla to otázka legitimacy a ne legality.

Sebeobrana byla spojována s pojmem spravedlivé války, kterou znala přirozenoprávní nauka, jenž rozlišovala mezi válkami nespravedlivými a spravedlivými (*bellum justum*). Podle této nauky byla za spravedlivou považována válka obranná, neboť vychází z přirozeného práva sebeobraný – práva na existenci.

Pierre-Marie Dupuy uvádí, že: „...podle zakladatelů mezinárodního práva veřejného jedině spravedlivou bude válka, která usiluje o prosazení svých legitimních nároků a jedině spravedlivá válka bude válkou legitimní.“¹

Dupuy dále uvádí, že: „...právě toto pojetí bylo převzato i přirozenoprávní školou, ovšem zůstalo čistě teoretickou otázkou, neboť pozitivismus ho vždy nechával stranou.“ Vattel, věrný komentátor pozitivismu, nikdy otevřeně nezamítl pojem spravedlivé války, ale snížil její význam tím, že ji pouze formálně definoval. Podle něho spravedlivou válkou je ta, která je rozpoutaná poctivým vyhlášením, v tomto případě odsouzeníhodnou byla jedině válka rozpoutaná „z překvapení“.

Za války spravedlivé byly považovány ty, jež byly reakcí na napadení nebo vyhrocení nějakého konfliktu. Z čehož pramení a contrario, že za odsouzeníhodnou byla považována válka agresivní, i když bez jakýchkoli právních následků.

Podle Dupuyho „v případě, že státy udávaly nějaký morální nebo právní důvod k obhájení svých válečných výbojů, bylo to hlavně z důvodů psychologických a ne proto, že by k tomu byly z právních důvodů nuceny. Rozdělování války na spravedlivou a nespravedlivou mělo dopad psychologický a nikoli právní.“²

2. Právo na existenci reaguje právem sebeobranou – jus ad bellum

Se sebeobranou souvisí pojem odpovědnosti a pro potřebu jejího pochopení v tradičním mezinárodním právu, je zapotřebí si uvědomit, jakým způsobem fungovala odpovědnost mezi státy v té době.

¹ P-M Dupuy: Droit international public, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004 s. 893

² P-M Dupuy: Droit international public, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, s. 893

Již podmínky vzniku mezinárodního práva spočívaly na nerovnoměrnosti sil států a vedly od počátku k mnoha konfliktům. Hrál roli nesčetně faktorů, mezi nimi například i mocenská síla, která umožňovala státům prosadit si své zájmy a hlavně svou subjektivitu.

Bylo zapotřebí, aby stát byl uznán za subjekt mezinárodního společenství států zejména ze strany velmocí, neboť pak se na něj vztahovala ochrana mezinárodního práva. V případě, že byl uznán jen některými státy, vznikly vzájemné právní poměry vyplývající z norem tradičního mezinárodního práva pouze mezi nimi. Mezi státy, kde nedošlo k vzájemnému uznání, fungovala naprostá volnost chování, a tím i uplatňování volnostní politiky použití síly, což znamenalo, že jeho (jejich) území se mohlo(a) stát objektem okupace jako území nikoho (teritorium nullius) v očích okupujícího. Ve smyslu přirozenoprávní školy tu docházelo k právu na válku, jus ad bellum, jako reakce práva na existenci.

Neznamenalo to ale, že by se volnostní politika použití síly v jiných případech nepoužívala. Zákaz použití síly nebyl normován, takže stát se mohl uchýlit k válce i v případě, že obě protistrany byly subjekty mezinárodního společenství.

Tradiční mezinárodní právo umožňovalo volnost ve změření si mocenských sil. Právo mezinárodní bylo právem dispozitivním, a proto umožňovalo státům, aby si poměry mezi sebou smluvně upravily odlišně od normy samotné, díky derogovatelnosti byl vztah nenormovaný – volnostní. Obecná platná norma tím ovšem nezanikla, zanikla pouze mezi státy, kteří ji derogovaly. Tento přístup umožňoval státům nedodržovat právo mírové v případě, že pro ně bylo nevýhodné.

Obdobně tomu bylo v případě, kdy stát porušil normu mezinárodního práva. Nahlíželo se na něj, jako kdyby projevil o její dodržení nezájem a ze závazku se vyvázal. Ovšem z dodržování

mezinárodních norem se tak mohla cítit vyvázaná i postižená strana a uchýlit se k volnostnímu chování vůči porušiteli a k takzvanému právu na válku – právo na existenci (jus ad bellum), jak již bylo stanoveno výše. Tomuto volnostnímu chování se mohlo zabránit pouze dvěma způsoby. Obnovením původního stavu, k čemuž ovšem porušitel nebyl povinen. Povinnost reparace vznikla pouze tehdy, pokud byl delikvent ochoten k ní přistoupit. Mohlo tak dojít na základě smlouvy nebo kompromisu, ale vždy šlo o závazek novační, neboť nahrazoval závazek původní. Obnovil se právní vztah, a tím i nárok postiženého.

V případě, že reparační povinnost nebyla splněna, byl postižený znovu vyvázán z nového právního poměru a mohl přistoupit k použití síly. V jiném případě s ohledem na fakultativnost reparační povinnosti se naopak situace mohla vyvíjet jinak: porušitel nemusel přistoupit k obnovení původního stavu vzhledem ke svému mocenskému potenciálu, anebo o něj neměl zájem poškozený, neboť z přímého donucení mohl vytěžit daleko více. Podle prof. Šturmy, prof. Čepelky: „tradičním obecné mezinárodní právo tedy pro případ porušení pravidel mezinárodního práva svými normami sice stanovilo následek (potud šlo o jus perfectum), avšak svou povahou jen volnostní následek, tzn., že obsah tohoto následku už normován nebyl, byl tudíž pouhou mimoprávní či extranormativní záležitostí.“³

Tak též v některých případech i mírová smlouva stanovovala podmínky vítěze, umožnila návrat k působnosti mezinárodního práva mírového.

I v tradičním mezinárodním právu byla snaha, aby se institut sebeobrany pomalu ustálil a alespoň díky judikatuře se začal stávat obecně platným pravidlem. Přispěl k tomu zejména případ Caroline. Tento případ napomohl vymezit základní znak principu sebeobrany,

³Č.Čepelka, P.Šturma:Mezinárodní právo veřejné, Eurolex Bohemia, Praha, 2003, s. 539

jímž je zejména stav, který pro svou naléhavost a bezprostřednost neumožňuje žádnou rozvahu ani neumožňuje volbu, zda použít sílu, či nikoli. V tomto případě došlo k podpoře kanadských rebelů ze strany amerických občanů, kteří jim napomohli dovážením potravin a zbraní a k převážení osob na kanadské území pomocí lodi Caroline. Britové vstoupili na americké území a loď zničili. Přestože došlo k narušení územní svrchovanosti, obě strany uznaly, že použití síly za účelem sebeobranu bylo ospravedlnitelné, neboť v tomto případě americká vláda nezabránila svým občanům neoprávněně pomoci britským rebelům a na základě toho se mohla Velká Británie bránit proti zemi, ze které útok přišel. Obě postižené strany - Velká Británie a USA, uznaly, jak uvádí J.Malenovský⁴, že "akce v sebeobraně na cizím území je oprávněná pouze v případě naléhavé a neodvolatelné nutnosti sebeobranu, která nenechává žádnou možnost volby prostředků ani okamžik k úvaze."

Se změnou mocenských sil po první světové válce a v souvislosti s hrůznými následky, které tato válka způsobila, členské státy Společnosti národů schválily Pakt Společnosti národů, v jehož preambuli jsou obsažena určitá omezení ohledně uchýlení se k síle. Podle P-M Dupuyho to bylo pouhé „okleštění“ jejich tradiční pravomoci použití síly.⁵

Přesto se tu objevila určitá naděje ke změně přístupu k válkám.

⁴J. Malenovský: Mezinárodní právo veřejné obecná část, 3. vydání, Masarykova univerzita a Doplněk, Brno 2002, s. 225

⁵ P-M Dupuy: Droit international public, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, s. 895

Kapitola II

1. Vývoj zákazu použití síly a hrozby silou

a) omezení použití síly podle Paktu Společnosti národů

Jak bylo řečeno výše, první světová válka přinesla mnoho změn v celkovém přístupu k válečným konfliktům. Stala se hrozbou, ne jen pro svou intenzitu používaných zbraní, ale hlavně, že jakýkoli válečný konflikt se mohl rozšířit v celosvětový. Následky, které za sebou zanechala, přinesly předzvěst, že války v budoucnu mohou dosahovat katastrofálních následků.

Jak poukazuje P-M Dupuy: „Tento totální charakter válek a risk eskalace konfliktu, který byl původně malý, odůvodňuje absolutní odsouzení jakéhokoli použití síly jako prostředku k řešení vnějších záležitostí. Přesto nebyly státy na druhý den světového konfliktu schopny přistoupit k tak drastickému řešení.“⁶

Určitá snaha tu byla prostřednictvím Paktu o Společnosti národů, jenž nabyl působnosti dne 10. ledna 1920 a který měl státům umožnit lépe řešit mezinárodní spory, ale jak historický vývoj ukázal ne příliš úspěšně. Problém byl zejména v tom, že v něm nebyl výslovně ustanoven zákaz použití síly pro řešení mezinárodních sporů, ale pouze procedurální náležitosti pro takové případy. Nasvědčuje tomu i Preambule Paktu, kde bylo uvedeno, že: „...k rozvoji součinnosti mezi národy a k tomu, aby se jim zaručil mír a bezpečnost, je dlužno přijmout jisté závazky, že se neuchýlí k válce (...) přísně zachovávat předpisy mezinárodního práva, uznávané od nynějška za závazné normy jednání vlád...“⁷, ovšem dále se v Paktu závazky zákazu neuchýlení se k válce neupřesňují.

⁶ P-M Dupuy: *Droit international public*, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, s. 894

⁷ V. Outrata a kol.: *Pakt společnosti národů, Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky*, nakladatelství politické literatury, Praha, 1963, s. 23

Pouze čl. 10 je možné považovat za určitý „pokus“ o zákaz takzvané „agresivní války“, neboť je v něm stanoveno, že v případě vnějšího útoku a to i hrozby vůči některému členu společnosti navrhne Rada prostředky k udržení územní celistvosti a politické nezávislosti svých členů. Čl. 10 paktu SN: „Členové Společnosti se zavazují, že budou šetřit a hájit územní celistvost a nynější politickou nezávislost všech členů Společnosti proti každému vnějšímu útoku. Při útoku, hrozbě útokem neb nebezpečí útoku navrhne Rada prostředky, jak zabezpečit provedení tohoto závazku.“⁸

V čl. 11, se poukazuje na válku, nebo hrozbu válkou vůči některému členu společnosti ať přímo či nepřímo, je považováno za dotčení se zájmů celé Společnosti a ta musí učinit vhodná opatření pro ochranu mezinárodního míru. Na tomto ustanovení, ale i na některých dalších je možno upozorovat i určitou snahu o řešení sporů mírovými cestami a to zejména mezi členy společnosti, jak nasvědčují některá ustanovení Paktu např.: čl. 13 odst.1 a 4, čl. 14

Podle P-M Dupuyho tak byly: „...pouze některé války považovány přímo za protiprávní jiné nepřímo za dovolené. Účinnost závisela na srozumitelném a objektivním charakteru kritérií nepovolené války a na možnosti, z něho zajistit respekt.“⁹ Uvádí i příklad války protiprávní. Hlavní hypotézou je hypotéza „agresivní války“, zakázané na základě Čl. 10 Paktu.

Další hypotézy řeší přímý vztah mezi zákazem použití síly a povinností řešit mezinárodní spory mírovou cestou.

- a) „Členové Společnosti jsou zajedno v tom, že vyskytne-li se mezi nimi spor, který by mohl vést k roztržce, předloží věc buď rozhodčímu nebo soudnímu řízení nebo k přezkoumání Radě. Jsou dále za jedno v tom, že se v žádném případě

8 V. Outrara a kol.: Pakt Společnosti Národů, Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politické literatury, Nakladatelství politické literatury, Praha, 1963, s. 26

9 P-M Dupuy: Droit international public, 7e éd, Dalloz, Paris, 2004, s. 895

neuchýlí k válce dříve, než uplynou tři měsíce od nálezu rozhodčích nebo soudu neb od zprávy Rady (čl.12 § 1).

- b) Členové Společnosti se zavazují, že poctivě vykonají vynesené výroky nebo rozsudky a že se neuchýlí k válce proti žádnému členu Společenství, který se výrokům nebo rozsudkům podřídí. Nebude-li výrok nebo rozsudek vykonán, navrhne Rada opatření, která by mu dodala účinní (čl. 13 § 4).
- c) Byla-li zpráva Rady – nepřihlížejícím k hlasům zástupců rozvaděných stran – usnesena jednomyslně, zavazují se členové Společnosti, že se neuchýlí k válce proti žádné rozvaděné straně, která by se podřídila závěrům, k nimž správa dospěla (čl. 15 § 6).“¹⁰

„Války dovolené: podle pravidla *to, co není zakázáno, zůstává dovoleno* je možné z úsudku a *contrario* stanovit určitý počet hypotéz dovolených válek, považovaných z tohoto důvodu za „mezery“ v Paktu. Legitimní války jako takové, hlavní omezení principu zákazu, jsou ty ospravedlněné ochranou práva které mezinárodní právo ponechává ve výlučné pravomoci států (čl.15 odst.8) a ty, které jsou používány jako právo legitimní obrany.“¹¹

„Ostatní hypotézy jsou spíše následkem krachu preventivních procedur a prostředku pokojného řešení sporů předvídaných Paktem. Jsou dovolené, zejména :

- a) války vedené proti státu, který odmítá uskutečnit arbitrážní nebo soudní rozhodnutí, nebo se odmítá podříditi jednomyslnému rozhodnutí Rady SN

10 V.Outrata a kol.: Pakt Společnosti národů, Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politické literatury, Nakladatelství politické literatury, Praha, 1963, s. 27, 28

11 P-M Dupuy: Droit international public, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, s. 895

b) taktéž je dovolená válka, když Rada SN nebyla schopna přijmout zprávu, nebo ji přijala většinou a nikoli jednomyslně.“¹²

Čl. 16. odst 1: „Uchýlí-li se člen Společnosti k válce, nedbaje závazků, které přijal podle čl. 12, 13 nebo 15, má se ipso facto za to, že se dopustil válečného činu proti všem ostatním členům Společnosti...“¹³

Odst. 2: V tomto je povinností Rady doporučit jednotlivým vládám, o něž jde, jakými vojenskými, námořními a leteckými jednotkami přispěje každý člen Společnosti k ozbrojeným silám, jež mají vynutit plnění závazku Společnosti.“

„Intervence třetích státy nebo mezinárodní společenství, potvrdila platnost dožadovaného se práva jednou ze stran, a ta je tedy oprávněna se uchýlit k silným nátlakovým prostředkům, aby bylo respektováno její právo: po procedurální oklice je to návrat, k ospravedlnění tradiční „ války - vykonávající právo“¹⁴

Dalším nedostatkem Paktu je ustanovení čl. 12 odst. 1: „Členové společnosti jsou zajedno v tom, že vyskytne-li se mezi nimi spor, který by mohl vést k roztržce, předloží věc buď rozhodčímu nebo soudnímu řízení nebo k přezkoumání Radě. Jsou dále za jedno v tom, že se v žádném případě neuchýlí k válce dříve, než uplynou tři měsíce od nálezu rozhodčích nebo soudu neb od zprávy Rady.“¹⁵

Autoři Paktu se snažili vyvarovat válečných konfliktů a právě čl.12 jím v tom měl být nápomocen. Bohužel chybně, neboť spor sice předloží rozhodčímu nebo soudnímu řízení nebo k přezkoumání Radě, ovšem po tří měsíční lhůtě, po rozhodčím nebo soudním

12 P-M Dupuy: Droit international, Public, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, s. 895

13V.Outrata a kol.: Pakt Společnosti národů, Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky, Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 29

14 P-M Dupuy: Droit international public, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, 895

15V.Outrata a kol.: Pakt společnosti národů, Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky, Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 27

nálezu nebo zprávy Rady již Pakt použití síly připouští a stává se naprosto legálním podle Paktu SN. Členové se nesměli uchýlit k síle v případě, že se člen jednomyslnému doporučení podvolil. V Paktu existovala určitá forma kolektivní obrany, kdy členové mohli být vojensky nápomocni oběti agrese, (čl. 16 odst. 2) : „V tomto případě je povinností Rady doporučit jednotlivým vládám, o něž jde, jakými vojenskými, námořními a leteckými jednotkami přispěje každý z členů Společnosti k ozbrojeným silám, jež mají vynutit plnění závazků společnosti.“¹⁶

„Kolektivní donucení předvídané v čl. 16 Paktu bylo uplatněno vůbec jen jednou, a to v návaznosti v případě agrese Itálie vůči Etiopii (1935). Toto *actio communis* nebylo však provedeno orgány SN, nýbrž bylo svěřeno ad hoc vytvořenému koordinačnímu výboru, složenému jen z některých členských států, s oficiálním názvem „konference členských států SN k uplatnění čl. 16. Bylo navrženo embargo.“¹⁷

I přes veškeré úsilí se nikdy nezdařilo zapracovat do textu Paktu SN ustanovení o zákazu použití síly jako prostředku k prosazení národních zájmů. Neexistoval rozdíl mezi útočnou válkou a válkou obrannou. Rada SN se snažila o snížení zbrojení na ochranu národní bezpečnosti. Byla sice v roce 1925 ustanovena komise pro odzbrojení, ale po nástupu Hitlera k moci a vystoupení Německa ze SN, ukončila bezúspěšně svou činnost v roce 1937.

b) Zákaz použití síly podle Briand – Kellogova paktu

O změně přístupu států k volnostní politice používání síly jako prostředku národní politiky lze hovořit až od srpna 1928, kdy byl přijat Briand – Kelloggův pakt.

16 V. Outrata a kol.: Pakt společnosti národů, Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky, nakladatelství politické literatury, 1963, s. 29

17 Č. Čepelka, P. Šturma: Mezinárodní právo veřejné, Eurolex, Bohemia, Praha, 2003, s. 659

Stalo se tak následkem negociací mezi Francií a Spojenými státy ohledně obnovení arbitrážní smlouvy, kdy francouzský ministr zahraničních věcí Briand navrhl, aby se oba státy ve vzájemných vztazích zřekly volnostní politiky uchýlování se k síle. Americká strana byla ještě odvážnější a Briandův protějšek Kellog předložil návrh zapojit do jednání další státy s výsledkem multilaterální smlouvy o zákazu použití síly v mezinárodních vztazích.

Pakt byl podepsán 27. srpna 1928 v Paříži patnácti státy a vstoupil v platnost 24. července 1929, do roku 1939 jej podepsalo na 63 států, což mu v jeho době zaručilo univerzálnost.

Podle čl. 1: „Vysoké smluvní strany slavnostně prohlašují jménem svých národů, že odsuzují válku jako prostředek k řešení mezinárodních sporů a zříkají se jí jako prostředku státní politiky ve svých vzájemných vztazích.“¹⁸

Briand – Kellogův pakt byl nesmírným přínosem do mezinárodního práva, neboť se stal nejdůležitějším nástrojem ochrany států před volnostním použitím síly a předčil tak Pakt SN. Změnil celkový přístup k válkám, neboť od té chvíle se stal jakýkoli válečný konflikt nepřipustný, kromě války obranné. Už nemohla být použita síla k prosazení vlastních politických a národních zájmů.

Čl. 2: „Vysoké smluvní strany uznávají, že urovnání neb vyřešení veškerých sporů a konfliktů, které mohou mezi nimi vzniknout, ať budou jakékoli povahy nebo původu, nemá se nikdy dít jinak než pokojnými prostředky.“¹⁹ Jak uvádí P-M Dupuy: „Sice čl. 2 Paktu zakládal povinnost uchýlování se k mírovým řešením sporů, ale až arbitrážním aktem přijatým v září 1928, byl nastolen princip

18 V.Outrata a kol.: Briand-Kellogův pakt, Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky, Nakladatelství politické literatury, Praha, 1963, s. 45

19 V.Outrata a kol.: Briand-Kellogův pakt, Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky, Nakladatelství politické literatury, Praha 1963, s. 46

arbitráže nebo soudní pravomoci. Přesto mu chyběla odpovídající věrohodnost k zákazu uchylování se k síle.²⁰

P-M Dupuy se dále zmiňuje také o „nedokonalosti Paktu vůči kolektivní obraně určené k potlačení síly, která v něm není vůbec řešena. Tvrdí, že proti státům, které byly jak členy SN, tak signatáři Paktu z roku 1928, se mohl používat systém sankcí stanovený čl. 16 Paktu SN, ale řešení mělo několik nedostatků.“²¹

Jednak čl. 16 se vztahoval pouze na možnost válek protiprávních podle ustanovení tohoto textu, na rozdíl od Briand – Kellogova paktu, který zakazuje jakoukoli válku kromě legitimní obrany. Snahy sjednotit obsah Paktu SN s tím z roku 1928 se nepodařilo.

Důležité také bylo přesně definovat pojem agrese, aby bylo možno pochopit čím vlastně útočná – zakázaná válka je, což ani jeden z dokumentů neuváděl. V roce 1933 byla svolána konference SN o odzbrojení, kde byla po dlouhém jednání vypracována definice agrese. Jak uvádí prof. Potočný: „...byla převzata do dvoustranných smluv Sovětským svazem s jeho sousedy.“²²

Jak další vývoj ukázala, i přes existenci Briand – Kellogova paktu o zákazu použití síly Společnost národů nevyužila čl. 16 ke kolektivní obraně, aby dokázala odvrátit příchod druhé světové války. Německo i přes členství v Briand – Kellogově paktu²³ napadlo v roce 1939 Polsko stejně tak jako Japonsko Čínu.

20 P-M Dupuy: Droit international public, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, s. 896

21 P-M Dupuy: Droit international public, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, s. 896, 897

22 M. Potočný: Mezinárodní právo veřejné zvláštní část, 2. vydání, C-H-Beck, 1999, s. 264

23 V. Outrata a kol.: Briand-Kellogův pakt, Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky, Nakladatelství politické literatury, Praha, 1963, preambule s. 45 [prezident německé říše(...) jsouce si hluboce vědomi svého slavnostního závazku podporovat dobro lidstva; přesvědčení, že přišel čas, kdy je třeba upřímně se zřeknout války jako prostředku státní politiky, aby tak navždy trvat mírumilovné a přátelské vztahy existující nyní mezi jejich národy (...)]“

Ale i přes všechny obtíže, Briand – Kelloguv pakt a pojem agrese byly použity během Norimberského a Tokijského tribunálu k odsouzení útočných činů a spáchání nejtěžšího mezinárodního zločinu, jenž se tyto státy dopustily, a to zločinu proti míru.

c) Zásada Charty Organizace spojených národů o zákazu použití síly čl. 2 odst.4

Hrůzy, které přinesla Druhá světová válka, donutily státy k razantnějšímu přístupu k zákazu použití síly, nežli tomu bylo podle Paktů SN a Briand – Kellogova.

Charta Spojených národů, jež je zakládacím listinou OSN, byla přijata na mezinárodní konferenci v San Francisku v roce 1945 za přítomnosti všech států, které se účastnily boje proti mocnostem (Osy). Vstoupila v platnost téhož roku. Navázala na stejné cíle, jako její předchůdkyně Společnost národů. Zejména na mírová řešení mezinárodních sporů a zákaz použití síly a hrozby silou, stejně tak organizování společných vystoupení proti případnému agresorovi. Těchto cílů chtěla dosáhnout díky své univerzálnosti, což se jí také podařilo.

A.Pellet uvádí, že „...zákaz použití síly a mírová řešení sporů se spolu sblíží a doplňují se. Válka je nadále pojmána jako zakázaný způsob řešení sporů a uchýlování se k mírovým řešením sporů se zase stalo neopomenutelným. Tyto dva cíle vešli do nové fáze se zřízením OSN.“²⁴ Z toho vyplývá, že jedním z hlavních cílů Organizace spojených národů je udržení mezinárodního míru.

Charta OSN zakazuje jakékoli použití síly, nejen tedy válečné konflikty jako její extrémní formu, ale i hrozbu silou.

Čl. 2 odst. 4 Charty stanoví: „Všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly, jak proti

24 N.Q.Dinh, P.Dallier, A.Pellet: Droit international public, 7e éd. Librairie generale de droit et de jurisprudence, Paris, 2002, s. 403

územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů.“²⁵ Tento článek se tak stal kogentní zásadou zákazu použití síly.

Toto ustanovení má mnohem širší význam než dosavadní používaná vyjádření. Zaštiťuje další formy použití síly odlišné od tradičního smyslu slova války, má mnohem rozsáhlejší význam než měla v minulosti. P-M Dupuy dále uvádí, že „...jestliže může existovat vyčerpávající seznam druhů zakázaných ozbrojených konfliktů, odpověď není v ustanovení čl. 2 odst. 4, ale v celé Chartě a v mezinárodní praxi.“²⁶

Z tohoto ustanovení je patrné, že zakázané je veškeré použití síly, které by bylo v rozporu se zásadami OSN. Jak říká P-M Dupuy: „...v tomto případě nemůžeme hovořit o mezerách v Chartě, jak tomu bylo v Paktu. Problém je posunut dál: v každém jednotlivém případě je vhodné si uvědomit, zda použití síly je nebo není v souladu s cíli OSN. Odpověď lze někdy najít přímo v Chartě – jež dovoluje použití síly v případě legitimní individuální nebo kolektivní obrany podle čl. 51 Charty - jindy v praxi, zásluhou kompetentních orgánů, jenž díky pravomoci vykládat a používat Chartu buď schválí nebo odsoudí některé případy použití síly.“²⁷

Jeden z dalších dokumentů, který navazoval na čl. 2 odst. 4 Charty, dále jej rozvíjel a tím blíže upřesnil zákaz použití síly, byla Deklarace zásad týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou OSN (dále pouze Deklarace).

OSN u příležitosti 25. výročí svého vzniku chtělo přispět k zvýšení úlohy mezinárodního práva. Proto po desetiletém výročí byla přijata dne 24. října 1970 tato Deklarace. Obsahuje základní

25 Charta Organizace spojených národů, Informační centrum OSN v Praze, Praha, 2005, s. 9

26 P-M Dupuy: *Droit international public*, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, s.897

27 P-M Dupuy: *Droit international public*, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, s. 898

zásady obecného mezinárodního práva, které jsou již sice všechny obsaženy v Chartě OSN, ale v obecné podobě. Deklarace tyto zásady detailněji rozpracovala a napomohla jejich adaptaci na měnící se poměry ve světě.

Deklarace²⁸ vyhlásila sedm zásad, mezi nimiž je na prvním místě „zásada, že státy jsou povinny vystříhat se ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíl organizace spojených národů. Jako prostředek řešení mezinárodních sporů nelze použít hrozbu silou ani její použití, útočná válka je zločinem proti míru, za nějž existuje odpovědnost podle mezinárodního práva, (...) státy jsou povinny se vystříhat propagandy útočných válek, (...) každý stát má povinnost vystříhat se organizování, podněcování, napomáhání nebo účasti v občanské válce nebo teroristických činech v jiném státě, (...) všechny státy jsou povinny plnit poctivě své závazky plynoucí z obecně uznaných zásad a pravidel mezinárodního práva, týkající se udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, a jsou povinny snažit se o to, aby byly bezpečnostní systém OSN, založený na chartě účinnější (...)“. Další dvě zásady Deklarace, které souvisejí se zákazem použití síly, jsou: „zásada, že státy jsou povinny řešit své mezinárodní spory pokojnými prostředky tak, aby ani mezinárodní mír a bezpečnost, ani spravedlnost nebyly ohroženy a zásad týkající se povinnosti nevměšovat se do záležitostí, které patří do vnitřní pravomoci kteréhokoli státu, v souladu s chartou.“

Zákaz použití síly však není zcela absolutní. Státy jsou oprávněny se uchýlit k vojenské síle v mezistátních vztazích pouze ve třech případech, jenž jim povoluje sama Charta:

28 M.Potočný a kol., Deklarace zásad mezinárodního práva týkající se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou, Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky, Nakladatelství Svoboda, 1977, s. 713, 714, 715

- a) účastní-li se ozbrojené akce proti útočníkovi na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN podle kapitoly VII Charty,
- b) regionální organizace se zmocněním Rady bezpečnosti,
- c) při výkonu práva individuální nebo kolektivní sebeobrany proti ozbrojenému útoku jiného státu podle čl. 51 Charty.

Z těchto ustanovení vyplývá, že ne každé použití síly je podle Charty OSN odsouzeníhodné a stíhatelné, jak by nasvědčoval čl. 2 odst. 4., i když podle čl. 2 odst. 3 by státy měly: „řešit své mezinárodní spory pokojnými prostředky tak, aby ani mezinárodní mír a bezpečnost, ani spravedlnost nebyly ohroženy.“²⁹ Znamená to, že v některých případech Charta připouští výjimku z tohoto ustanovení a přesně stanoví případy, kdy se tak může stát.

K zabezpečení použití síly v rámci Charty napomáhá Rada bezpečnosti, která se skládá z patnácti členů, z toho je pět stálých (Čína, Francie, Velká Británie, Ruská federace a Spojené státy americké), kteří mají právo veta. Pravomoci Rady jsou upraveny v čl. 23 až 32 Charty.

Podle čl. 39 Charty: „rozhoduje zda došlo k ohrožení, porušení míru nebo útočnému činu či nikoli a podle toho doporučí nebo rozhodne jaká opatření budou učiněna.“³⁰

Podle čl. 24 odst. 1 Charty: „aby byla zajištěna rychlá a účinná akce Organizace spojených národů, svěřují její členové Radě bezpečnosti základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a jsou za jedno v tom, že Rada bezpečnosti, vykonávajíc své úkoly, jež vyplývají z této odpovědnosti, jedná jejich jménem.“³¹

²⁹ Charta OSN, Informační centrum OSN v Praze, Praha, 2005, s. 9

³⁰ Charta OSN, Informační centrum OSN v Praze, Praha, 2005, s. 27

³¹ Charta OSN, Informační centrum OSN v Praze, Praha, 2005, s. 21

Dále v odst 2 téhož ustanovení je stanoveno, že: „Zvláštní pravomoc, která se dává Radě bezpečnosti, aby mohla plnit tyto úkoly, stanoví kapitoly VI, VII, VIII a XII.“³²

Kromě procedurálních otázkách podle čl. 27 odst. 3 Charty: „O všech ostatních věcech rozhoduje Rada bezpečnosti kladnými hlasy devíti členů včetně hlasů všech stálých členů, rozumí se však, že se při rozhodování podle kapitoly VI a podle odst. 3 čl. 52 strana ve sporu zdržení hlasování.“³³

Podle A. Pelleta: „Rada bezpečnosti jako orgán představující společný zájem zdělila legální použití síly, kterého se členské státy zřekly.“³⁴ Ovšem to nevyklučuje ustanovení čl. 51 Charty: „Žádná ustanovení této Charty neomezují, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobranu oznámí se ihned Radě bezpečnosti, nedotýkají se nikterak pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, pokud jde o to, aby kdykoli podle této Charty podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.“³⁵

P-M Dupuy v souvislosti s čl. 51 poukazuje na určité společné rysy systému sebeobranu v mezinárodním a ve vnitrostátním právu: „Ve vnitrostátním právu představuje zejména postavení represivní a vytváří „policejní opatření“. Určitým způsobem je tomu tak i v mezinárodním právu, kde funguje jako jakýsi bezpečnostní ventil. Tvrdí, že čl. 51 dokazuje „přirozené právo“ individuální nebo kolektivní legitimní sebeobranu v případě, že jeden z členu OSN je

32 Charta OSN, Informační centrum OSN v Praze, Praha, 2005, s. 21

33 Charta OSN, Informační centrum OSN v Praze, Praha, 2005, s. 22

34 N.Q.Dinh, P.Dailler, A.Pellet: Droit international public, 7e éd., Librairie général de droit et jurisprudence, Paris, 2002, s. 404

35 Charta OSN, informační centrum OSN v Praze, 2005, s. 31

obětí ozbrojené agrese.(...) Toto právo je posuzováno jako „právo přirozené“, což vyvrací i domněnku, že kolektivní bezpečnost je pouhou umělou konstrukcí. Je to právo kolektivní i individuální, což zajišťuje bezpečnost i malým státům, které mohou, tak jako v minulosti spoléhat hlavně na ochranu mezistátních aliancí.“³⁶

Rada bezpečnosti hraje nesmírně důležitou roli, co se týče použití čl. 51, neboť přirozené právo individuální nebo kolektivní sebeobrany je možno aplikovat tak dlouho, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru.

Jediný problém, ke kterému dochází v případě kolektivní sebeobrany a v minulosti k takovým situacím došlo, je právo veta, které může některé situace paralyzovat. Rozdílné názory členů Rady, jak ukázala i minulost (zejména během studené války), způsobily, že nebyla nikdy schopna prohlásit, že došlo k porušení kogentního zákazu použití síly, zejména pak v případech, jak uvádějí prof. Šturma a prof. Čepelka: „... kdy se samy tyto velmoci k hrozbě silou nebo jejímu použití uchýlily.“³⁷

36 P-M. Dupuy: *Droit international public*, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, s. 899

P-M Dupuy porovnává mezinárodní obranné právo s prvky sebeobrany v právu vnitrostátním, upozorňuje na to, že „i ve vnitrostátním právu jsou předpisy upravující legitimní obranu a snaží sjednotit užití síly jednotlivce v případě legitimní obrany s odpovědností veřejné moci. Legitimní sebeobrana předpokládá garanci veřejné moci a musí přestat v okamžiku, jakmile tato záruka ustane a je podrobena kontrole a posteriori. Legitimní sebeobrana má schopnost subsidiární, provizorní a kontrolovatelnou. Tvrdí, že stejné rysy najdeme i v mezinárodním právu veřejném. Dočasný charakter a kontrola legitimní obrany vychází z procedurálních prvků obsažených v čl. 51 jeho subsidiární charakter, který vyplývá z odpovědnosti Rady, vyjádření mezinárodního společenství v udržení míru a prozatímní vykonání legitimní obrany.“ Dále mimo jiné tvrdí, že „co se týče způsobů výkonu legitimní obrany, nejsou všechny komplexně definovány článkem 51 Charty a měly by být upřesněny obyčejovými pravidly.“ - P-M. Dupuy: *Consécration progressive du recours a la force armée, Limitations du recours a la contrainte*, in: *Droit international public*, Dalloz, Paris, s. 901.

37 Č.Čepelka, P.Šturma: *Mezinárodní právo veřejné*, Eurolex Bohemia, Praha, 2003, s. 661

d) Pojem „agrese“

Zákaz použití síly podle čl. 2 odst. 4 Charty v sobě skrývá i pojem agrese, neboť právě válka agresivní je podle Charty válkou zakázanou, pokud se odvoláme na čl. 51. Aby tedy bylo možno určit, kdy jde o sebeobranu jako legitimní a právně dovolenou reakci na agresi, je třeba co nejpřesněji definovat, co je to vlastně agrese. Taková definice by rovněž umožnila pohled opačný – díky ní by bylo zřejmé, co již agresí není a kdy bojující stát ve skutečnosti nevyužívá svého práva na sebeobranu, ale je sám agresorem.

O vypracování definice agrese se snažila již Společnost národů. Podařilo se to roku 1933 na konferenci o odzbrojení (viz výše). Tuto definici agrese použily vojenské tribunály v Norimberku a v Tokiu.

Po druhé světové válce se upřesnění pojmu agrese stalo opět aktuální. Bohužel sama Charta pojem agrese nedefinuje, bylo proto zapotřebí tuto definici vytvořit. Ovšem mělo to svá dlouhá úskalí, neboť některé státy byly přesvědčeny, že definice nebude vyčerpávající a následně v některých případech tím zneužitelná k obhájení nejasných konfliktů.

V roce 1950 byla v OSN snaha v souvislosti s Korejskou válkou se pojmem agrese zabývat. Sovětský svaz navrhoval novou definici agrese. V této době však byla uvedená otázka velmi politicky citlivá, takže jednání o ní ztroskotala. K rozhodnému kroku došlo až v roce 1967, kdy Valné shromáždění ustavilo 18. prosince zvláštní výbor, který měl za úkol návrh definice agrese vypracovat. Práce byly dokončeny v roce 1974. 14. prosince téhož roku Valné shromáždění OSN přijalo rezoluci č. 3314 (XXIX), definice agrese je v její příloze:

Čl. 1 nejprve velmi obecně definuje pojem agrese („Agrese je použití síly jedním státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti druhého státu nebo jakýmkoli jiným

způsobem neslučitelným s Chartou OSN, jak je to stanoveno v této definici.³⁸⁾

Čl. 2 navazuje na čl. 1 a stanoví, co je zřejmým důkazem agrese – považuje za něj časově první použití ozbrojené síly státem v rozporu s Chartou. Konečné slovo má však Rada bezpečnosti, která může dojít k opačnému závěru („první použití ozbrojené síly státem v rozporu s Chartou zakládá zřejmý důkaz útočného činu, i když Rada bezpečnosti může v souladu s Chartou dojít k opačnému závěru ve světle jiných závažných okolností, čítajíc v to skutečnost, že takový čin nebo jeho následky nebyly dostatečně vážné.“)

V čl. 3 jsou již způsoby agrese blíže specifikovány, resp. je zde podán výčet (nikoli taxativní – viz čl. 4) činů, které jsou považovány za útočné bez ohledu na to, zda byla vyhlášena válka („Kterýkoli následující čin, bez ohledu na to, zda byla vyhlášena válka, se s výhradou a v souladu s ustanovení článku 2, považuje za útočný čin:

- a) invaze nebo útok ozbrojených sil jednoho státu na území druhého státu nebo vojenská okupace (...), při níž bylo použito síly;
- b) bombardování ozbrojenými silami jednoho státu území druhého státu nebo použití jakýchkoliv zbraní (...);
- c) blokáda přístavů nebo pobřeží jednoho státu ozbrojenými silami druhého státu;
- d) útok ozbrojených sil jednoho státu na pozemní, námořní nebo letecké síly druhého státu (...);
- e) použití ozbrojených sil jednoho státu, které se nacházejí na území druhého státu na základě dohody (...);

³⁸ M.Potočný a kolektiv: Rezoluce Valného shromáždění OSN o definici agrese, Dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného a politiky, Nakladatelství svoboda, Praha, 1982, s. 933, 934, 935

- f) jednání státu, který dovolil, aby jeho území, jež dal k dispozici druhému státu, bylo tímto státem použito ke spáchání útočného činu proti třetímu státu
- g) vyslání státem nebo jeho jménem ozbrojených band, skupin, nepravidelných ozbrojených sil nebo žoldáků, kteří plní úkoly (...) v takové míře, že se to rovná činům vypočteným výše (...)

Čl. 4 rozšiřuje výčet uvedený v čl. 3, neboť stanoví, že „...rada bezpečnosti může rozhodnout, že i jiné činy mohou založit agresi.“

Čl. 5 opět zdůrazňuje, že agrese je přísně zapovězena („Žádná úvaha jakékoli povahy, ať politické, hospodářské, vojenské nebo jiné, nemůže sloužit jako důvod k ospravedlnění agrese. Útočná válka je zločinem proti mezinárodnímu míru. Agrese zakládá mezinárodní odpovědnost. Žádný územní zisk nebo nějaká zvláštní výhoda, které jsou výsledkem agrese, nesmějí být uznány za zákonné.“)

Čl. 6 stanoví, že dokument musí být vykládán přísně v souladu Chartou, resp. nesmí její rozsah rozšiřovat ani zužovat („Nic v této definici nesmí být vykládáno v tak, aby to nějak rozšiřovalo nebo zužovalo rozsah Charty, čítajíc v to případy dovoleného použití síly.“)

Čl. 7 pamatuje na právo národů na sebeurčení („ Nic v té definici, a zejména v článku 3, nemůže být na újmu právu na sebeurčení, svobodu a nezávislost, jak je odvozeno z Charty, jež přísluší národům násilně zbaveným tohoto práva (...) ani právu těchto národů bojovat za dosažení sebeurčení, svobody a nezávislosti a požadovat a dostávat pomoc v tomto boji, v souladu se zásadami Charty a se změnami Deklarace.“)

V čl. 8 si dokument sám určuje pravidlo pro svou interpretaci a aplikaci („Při výkladu a aplikaci předchozích ustanovení je třeba

vycházet z jejich vzájemné propojenosti, a proto každé ustanovení musí být vykládáno v souvislosti s jinými ustanoveními.“)

Valným shromážděním bylo Radě bezpečnosti doporučeno přihlídnout k definici agrese v případě posouzení, zda k ní došlo či nikoli.

Prof. Potočný k tomuto dokumentu uvádí: „Valné shromáždění zdůraznilo, že agrese je nejvážnější a nejnebezpečnější formou protiprávního použití síly, která v soudobých podmínkách existence různých druhů zbraní hromadného ničení může vést ke světovému konfliktu se všemi jeho katastrofickými důsledky. Proto je právě nyní zapotřebí definovat agresi. Přijetí definice agrese podle jeho názoru odradí potencionálního útočníka, zjednoduší určení agresivních činů a usnadní použití účinných opatření k potlačení agrese. Zvýší ochranu práv a zákonných zájmů oběti agrese a možnost poskytnutí jí vojenské pomoci ze strany OSN nebo ostatních států. Zda došlo k agresi či nikoliv je ovšem nutné zkoumat ve světle všech okolností konkrétního případu. Stejně tak je ovšem žádoucí, aby se formulovala základní pravidla takového určování a rozhodování. Právě taková pravidla vtělilo Valné shromáždění do přijaté definice agrese.“³⁹

Ačkoli je přijetí definice agrese zajisté třeba hodnotit kladně, existují rovněž názory, které upozorňují na její nedostatky. Např. podle P-M Dupuyho: „Tomuto dokumentu není vhodné přisuzovat větší význam, než který má. Jeho smysl není definovat agresi obecně, ani potvrdit dovolenost jakékoli jiné agresi nežli agresi vojenské. Největší problémy s definicí agrese se objevily během vypracování kodexu o zločinech proti míru a lidské bezpečnosti. Mezinárodní trestní tribunál se z počátku této definice držel, později

39 M.Potočný: Mezinárodní právo veřejné zvláštní část, 2. vydání, C.H:Beck, Praha, 1999, s. 265

se od ní odklonil s přihlédnutím k individuální odpovědnosti každého vůdce nebo organizátora.“⁴⁰

Rezoluce sama upozorňuje na to, že je pouhým doporučením pro Radu bezpečnosti, která podle P-M Dupuyho⁴¹ ji může vykládat jak restriktivně, tak extenzivně, čemuž nasvědčují jak čl. 2, tak čl. 3 rezoluce. Z toho vyplývá hlavní odpovědnost Rady bezpečnosti pro udržení mezinárodního míru. Skutečnost, že hlavní slovo při určování, zda v konkrétním případě došlo k agresi, či nikoli, náleží Radě bezpečnosti, má jak stránku pozitivní – definice agrese může být uplatňována v různých předem neočekávaných situacích vždy s ohledem na všechna specifika daného případu, tak stránku negativní – je totiž otázkou, zda Rada bezpečnosti dokáže skutečně vždy být nestranná a objektivní a posuzovat „stejným metrem“ všechny členy mezinárodního společenství.

2. Primární a sekundární normativita institutu sebeobranu

V současném mezinárodním právu bývá sebeobrana chápána jako výjimka z kogentního zákazu použití síly a bývá rovněž zařazována mezi okolnosti vylučující protiprávnost. Toto pojetí sebeobranu souvisí právě s faktem, že použití síly bylo normami mezinárodního práva postupně kogentně zakázáno. V dobách, kdy byl útok jednoho státu na druhý čistě otázkou libovůle a žádný zákaz použití síly vlastně neexistoval, samozřejmě nebylo z čeho činit výjimky.

K nahlížení na sebeobranu jako na výjimku ze zákazu použití síly podle prof. Čepelky „...přispěl i rozsudek tokijského Mezinárodního vojenského tribunálu z 1. 11. 1948, který spíše mimochodem konstatoval, že každé právo – mezinárodní i

40 P-M.Dupuy: Droit international public, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, s. 900

41 P-M.Dupuy: Droit international public, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004, s. 901

vnitrostátní - které zakazuje uchylování se k síle, vykazuje i omezení tohoto zákazu, a to právem na sebeobranu. Tímto pojmovým uchopením, tj. shodným přístupem k oběma jinak tak odlišným právním sférám – zejména též se svépomocným donucovacím systémem ve sféře mezinárodně právní - , mělo nutně za důsledek, že primárně normovanému zakazu uchylování se k síle se vtisklo omezení v případě sebeobranu, kteréžto omezení a i konkretizace rozsahu řečeného zákazu, bylo nutně též pokládáno za primárně normované. Právo na sebeobranu se pokládalo za pouhou výjimku z kogentního zákazu uchylování se k síle, a to jako – rovněž kogentně normovaná – reakce na porušení tohoto zákazu.⁴² Díváme-li se tedy na sebeobranu „pouze“ jako na výjimku ze zákazu použití síly, která tento zákaz rovněž negativně vymezuje a která také představuje odezvu na porušení právě tohoto zákazu, jeví se nám sebeobrana jako primárně normovaná – vedle primární normy, jež zapovídá použít sílu, existuje další primární norma, stanovící, že v případě sebeobranu se síla použít může. Takto pojímá sebeobranu i Komise MP.

Existují však rovněž názory nahlízející na sebeobranu i z jiného úhlu. K uvedenému nazírání sebeobranu napomohla příprava kodifikace o odpovědnosti států, týkající se také povinnosti zastavení protiprávního chování. Byla totiž vznesena následující otázka - v případě, že dojde k porušení zákazu použití síly, vyplývá povinnost k zastavení protiprávního jednání přímo ze samotného zákazu užití síly, který byl porušen, nebo jde o povinnost sekundární, nastupující až v případě porušení primárního pravidla? Přednost byla dána druhému řešení. K vynucení povinnosti zastavit protiprávní jednání slouží „opatření nezbytná k zachování práv poškozeného státu.“

⁴² Č.Čepelka, D.Jílek, P.Šturma: Mezinárodní odpovědnost, Masarykova univerzita Brno, 2003, s. 53

Jelikož institut sebeobrany úzce souvisí s institutem odpovědnosti států, je dobré zmínit se blíže o její kodifikaci. Příprava kodifikace o odpovědnosti států trvala poměrně dlouhou dobu - pět desetiletí - než v roce 2001 byl přijat návrh článků na půdě Komise MP. Pokusem o její kodifikaci se zabývala už SN, ale bohužel nikoli úspěšně, neboť v té době byly mezi přítomnými členy propastné názorové rozdíly zejména ohledně odpovědnostní povinnosti.

Jiná situace nastala po druhé světové válce, kdy se kodifikace o odpovědnosti států ujala sama OSN a pověřila její kodifikací Komisi pro mezinárodní právo. Tato problematika byla do pracovního programu Komise MP zařazena v roce 1949, ale až po šesti letech, v r. 1955, byl ustanoven zvláštní zpravodaj pro přípravu tematiky k účelům kodifikace. Bohužel vývoj byl velmi zdlouhavý, hlavně kvůli obsáhlosti problematiky. Na základě zpráv pěti zpravodajů F. V. Garcia – Amador, R. Argo, W. Riphagen, G. Arangio – Ruiz a J Crawford byl až v roce 2001 přijat konečný Návrh článků o odpovědnosti států.

Je důležité, že odpovědnost států je tu pojata jako akcesorická povinnost, která nastupuje tehdy, kdy došlo k porušení jakékoli primární normované povinnosti, v tomto případě – použití síly. Tím se automaticky přidružuje odpovědnostní povinnost.

Snaha Komise MP o komplexní kodifikaci odpovědnosti států je chvályhodná, avšak je otázkou, zda nešlo o příliš velkou, až nezvládnutelnou, ambici. Podle prof. Čepelky, prof. Šturmy: „Je sice ještě přijatelné, že řečený definitivní text uchopil kogentní normy obecného mezinárodního práva obratem „ závazky týkající se mezinárodního společenství jako celku , avšak už je nepřijatelné, že to nepromítl do kategorie protiopatření, čímž pak zcela bez povšimnutí zůstal takový vývoj praxe států, jakou je ozbrojená akce NATO v Jugoslávii (1999), a v důsledku toho ovšem i pozdější ozbrojená akce v Afghánistánu (2001), ač právě to jsou nejnovější

případy praxe států při vynucování respektu kogentních norem.“⁴³ Podle prof. Čepelky a prof. Šturmy: „Jakkoli minimálně odborná veřejnost očekávala, že se konečně dočká úmluvy kodifikující právní následky ex lege nastupující při porušení veškeré mezinárodněprávní normativity, tedy jak obyčejové tak smluvní, čímž nutně bude řešena i otázka efektivity mezinárodního práva vůbec, a to ve spojitosti s jeho vynucováním, je teď zklamána závěrem, ke kterému sama Komise MP dospěla. Doporučila totiž Valnému shromáždění, aby výsledek její téměř půl století trvající práce pouze vzalo na vědomí, a to přijetím příslušné rezoluce; o sjednání kodifikační úmluvy pak uvažuje až někdy v budoucnu.“⁴⁴

I přes veškerou problematiku, kterou se snaha o kodifikaci odpovědnosti států vyznačovala, napomohla pojmovému uchopení institutu sebeobrany a vymezení kogentního zákazu použití síly, neboť se v rámci ní, jak řečeno výše, projednávala povinnost zastavit protiprávní jednání.

Již bylo řečeno, že pro Komisi MP je sebeobrana výjimkou ze zákazu použití síly. I přes nazírání Komise MP na sebeobranu jako výjimku z kogentního zákazu použití síly a tím i jejího primárně normovaného omezení má odborná diskuze týkající se povinnosti zastavení protiprávního jednání odlišné nazírání na pojem sebeobrany.

Podle prof. Čepelky: „šlo o to, zda tato povinnost inherentně vyplývá ze samotné závaznosti primárního pravidla, jež protiprávním jednáním bylo porušeno, anebo zda řečený požadavek zastavení pokračujícího protiprávního chování je důsledkem sekundárního pravidla, které svým účinkem nastupuje až v případě, kdy primární pravidlo je porušeno. Nakonec bylo přijato druhé řešení, pokládající povinnost ukončit protiprávní chování za povinnost sekundárně

43 Č:Čepelka, P.Šturma: Mezinárodní právo veřejné, Eurolex Bohemia, Praha, 2003, s. 546, 547

44 Č:Čepelka, P.Šturma: Mezinárodní právo veřejné, Eurolex Bohemia, Praha, 2003, s. 547

normovanou a to dikcí čl. 41 Návrhu článků v tzv. prvním čtení, resp. Čl. 30 lit. a) konečného textu. Článek 41 „ukončení protiprávního chování: „Stát, jehož chování zakládá mezinárodně protiprávní čin mající trvalý charakter, je povinen takovéto chování ukončit bez ohledu na odpovědnost, která tomuto státu již vznikla.“⁴⁵

Z toho vyplývá, že porušiteli primární normy nastávají dvě povinnosti, jednak ukončit protiprávní jednání a vrácení se k původnímu stavu a druhá povinnost odčinění toho, co protiprávním chováním způsobil. Jedná se o dvě samostatné povinnosti, které jsou také samostatně vynucovány.

Podle prof. Čepelky, prof. Šturmy: „K vynucování první povinnosti ze strany státu, poškozeného pokračujícím protiprávním chováním, slouží opatření nezbytná k zachování jeho práv, jež musí být ukončena okamžikem, kdy porušování ustalo, k vynucení respektu druhé povinnosti slouží pak plnoobsažná protipatření, jež jsou naopak k ukončení až s realizací reparace, tj. s odčiněním všech důsledků hmotných i právních předchozího protiprávního činu.“⁴⁶

Sebeobrana byla Komisí MP zařazena mezi okolnosti vylučující protiprávnost a v čl. 21 textu Návrhu článků vypracovaného Komisí je sebeobrana (legitimní obrana) definována takto: „Vyloučena je protiprávnost jednání státu, jestliže tento čin vytváří dovolená opatření legitimní obrany, uplatněnými v souladu s Chartou Spojených národů.“⁴⁷ I přes značné rozdíly mezi vnitrostátním a mezinárodním právem Komise vychází z obdobného pojetí sebeobranu, jak ho známe z práva vnitrostátního. Ozbrojené použití

45 Č.Čepelka, D.Jílek, P.Šturma: Mezinárodní odpovědnost, Masarykova univerzita Brno, 2003, s. 54

46 Č.Čepelka, P.Šturma: Mezinárodní právo veřejné, Eurolex Bohemia, Praha, 2003, s. 644

47 Responsabilité de l'État pour fait internationalement illicite, in: Résolution adoptée par l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, Distr. Générale 28.1.2002, Assemblée générale, Nations Unies, A/RES/56/83,s.6
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/477/98/PDF/NO147798.pdf?OpenElement>

síly může být tehdy oprávněné, pokud je bezprostřední reakcí na předchozí ozbrojené protiprávní jednání. Primárně normovaný zákaz uchýlování se k síle v sobě rovněž nese primárně normovanou výjimku – sebeobranu. V případě, že je proti státu použito ozbrojeného protiprávního jednání, je oprávněn bezprostředně reagovat použitím síly.

Podle prof. Čepelky: „Právě tento defenzivní účel, sledující nedovolit agresí, aby se rozvinula a dosáhla svého cíle, vede komisi ke konstatování, že institut sebeobranu nemůže být součástí právních následků protiprávního jednání. Řečeno jinak, to znamená, že s obecným zákazem minulé volnosti uchýlovat se k síle se ustálilo i omezení tohoto zákazu, a to jako jeho výjimka, již je s to použití síly zbavit protiprávnosti, jestliže se tím reaguje na probíhající protiprávní jednání, tj. agresí, a uplatnění sebeobranu je v souladu s Chartou Spojených národů.“⁴⁸

U sebeobranu ovšem není použitelná koncepce suspendování, jak je tomu u protiopatření, neboť kogentní zákaz použití síly nelze suspendovat. Jak uvádí prof. Čepelka: „Komise sdílí názor, že primární normativitou stanovený kogentní zákaz použití síly je zákazem nikoli absolutním, ale limitovaným, čím je v rámci řečené primární normativity vytvořen i prostor pro právo sebeobranu, tedy ozbrojené jednání zbavené protiprávnosti. Je pak těžko pochopitelné stanovisko Komise, která v této souvislosti uvádí, že důsledkem sebeobranu je, jako ve všech případech okolností vylučujících protiprávnost – uvedených v kapitole V. Návrh článků – suspendování nebo zrušení povinnosti plnit mezinárodní závazek, což je v daném případě obecně platný závazek zdržet se použití síly nebo její hrozby v mezinárodních vztazích.“⁴⁹

48 Č.Čepelka, Dalibor Jílek, P.Šturma: Mezinárodní odpovědnost, Masarykova univerzita Brno, Brno, 2003, s. 60

49 Č.Čepelka, D.Jílek, P.Šturma: Mezinárodní odpovědnost, Masarykova univerzita Brno, Brno, 2003, s. 60, 61

Pojetí sebeobranu zastávané Komisí MP – tedy jako výjimky ze zákazu použití síly a jako okolnosti vylučující protiprávnost – má určitě své nedostatky, nicméně umožňuje přesně vymezit rozsah zákazu použití síly a sblíží institut sebeobranu v mezinárodním právu s institutem sebeobranu, jak je nazírán v právu vnitrostátním, což je přinejmenším praktické.

KAPITOLA III

1. Základní prvky institutu sebeobraný v současném mezinárodním právu veřejném

Od dob tradičního mezinárodního práva, kdy existovala volnostní politika použití síly, došlo k významné změně v přístupu a zejména v možnostech jejího využití.

K ustálení institutu sebeobraný, jak bylo stanoveno výše, významně napomohl případ Caroline z roku 1837, díky kterému americký ministr zahraničí Webster stanovil, že lze použít sebeobraný na cizím území pouze v případě, že bezprostřední nebezpečí nelze jinak odvrátit a situace nenechává možnost volby prostředků a ani chvíli k úvaze. Tato definice se stává v dnešní době znovu aktuální v souvislosti s upřesněním pojmů preemptivní (preventivní) sebeobraný (viz níže). I přes existenci paktu Společnosti národů a Briand-Kellogova paktu, v mezidobí dvou světových válek lze hovořit o změně v přístupu k zákazu použití síly a s ním tedy i k institutu sebeobraný až přijetím Charty OSN.

V čl. 51 kapitoly VII. Charty OSN je definována sebeobrana: „Žádná ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobraný oznámí se ihned Radě bezpečnosti; nedotýkají se nikterak pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, pokud jde o to, aby kdykoli podle této Charty podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.“

Z tohoto ustanovení vyplývá, že sebeobranu lze vést proti ozbrojenému útoku, neboli agresi. Definice agrese není definována v žádné závazné mezinárodní smlouvě, ale v rezoluci Valného

shromáždění OSN z roku 1974 (viz výše). Její určení může v daném případě napomoci při stanovení zda k agresi došlo či nikoli. Agresorem může být stát nebo skupina států, ale také jiný mezinárodní subjekt a v současnosti zejména v souvislosti s terorismem, také teroristické organizace v případě že jsou mocensky napojeny na orgány státu, jak tomu bylo např. v případě Al Kajdy a Talibánů v souvislosti s teroristickými útoky na New York a Washington 11.zář 2001. Rada bezpečnosti se vyjádřila v rezolucích 1368(2001) a v rezoluci (1373) o právu na (inherentní) „přirozené“ právo sebeobranu a právu na individuální a kolektivní sebeobranu v případě teroristických útoků (viz níže). Dalším současným probléme je, že takovýto útok by měl být takové intenzity a způsobit takou škodu, aby mohla být srovnatelným s ozbrojeným útokem provedeným státem. Zde se znovu vrací problematika preemptivní (preventivní) sebeobranu (viz níže) v souvislosti s vývojem zbraní, které s existencí zbraní nukleárních a chemických se nedají srovnat se zbraněmi konvenčními. Otázkou je, jestli lze právě z tohoto důvodu použít síly k odvrácení bezprostřední hrozby nebo dokonce k eliminaci vzdálené závažné hrozby a nazvat ji sebeobranou. K takovému extenzivnímu výkladu sebeobranu dochází v rámci bezpečnostní strategie USA a nasvědčuje tomu i odůvodnění jeho intervence v Iráku v roce 2003. V současnosti je otázkou, zda takovýto extenzivní výklad čl. 51 je ještě možný a v souladu s Chartou OSN, anebo jestli už do výkladu tohoto článku nezapadá. V každém případě přináší další problematiku a nebezpečí zneužití tohoto pojetí. V tomto případě může také posloužit jako příklad bombardování iráckého jaderného reaktoru Izraelí v roce 1981, které Rada bezpečnosti otevřeně odsoudila jako porušení mezinárodních norem. (viz níže). Dalším důležitým faktorem je, že je zapotřebí uskutečnit sebeobranu „okamžitě“. Samozřejmě, že mohou nastat okolnosti, nebo situace je taková, že oběť agrese nemůže tuto

podmínku splnit. Příkladem je konflikt v případě Falklandských ostrovů v roce 1982, kdy Velká Británie potřeboval k vojenské operaci proti Argentinským jednotkám několik dní z důvodů zeměpisné vzdálenosti.

V případě sebeobranu je také zapotřebí proporcionality. Proti-útok musí být přiměřený, nejde o nic jiného než o ochranu práva, z čehož vyplývá, že v případě, že napadený stát operuje na území agresora tak pouze do doby než je to nutné k jejímu potlačení, pouze přechodně. A v případě, že Rada bezpečnosti nepřijme opatření, sebeobrana musí skončit v okamžiku kdy dospěla svého účelu. V případě kolektivní sebeobranu, kterou taktéž upravuje čl. 51 Charty, může kterýkoli člen mezinárodního společenství použít síly na pomoc státu, který byl napaden, aniž on sám byl obětí agrese. Ovšem jak stanoví MSD ve věcech Vojenských a polovojenských činností v Nikaragui a proti ni (1986), podle mezinárodního obyčejového práva nemůže dojít ke kolektivní sebeobraně bez toho, že by napadený stát požádal o pomoc. Vyplývá z toho, že kolektivní sebeobrana musí splňovat náležitosti individuální sebeobranu a ještě další dvě podmínky, jednak přímá oběť musí veřejně deklarovat, že byla napadena a musí jiné stát o vojenskou pomoc požádat. Pořád se, ale jedná o právo, a proto si státy zajišťují svou obranyschopnost mezinárodními mnohostrannými aliančními smlouvami o vzájemné pomoci, čím se právo proměňuje v povinnost sebeobranu podle daného závazku, např. NATO.

V současnosti by bylo zapotřebí upřesnit výklad čl. 51 v souvislosti s novými bezpečnostními hrozbami, které se v současnosti objevují jako je např. terorismus nebo zbraně hromadného ničení (viz níže) a ujasnit přesná pravidla.⁵⁰

⁵⁰ J.Cot, A.Pellet, M. Fortelu: La Charte des Nations commentaire artikle par artikle, Economica, 2005

J.Malenovsky: Mezinárodní právo veřejné obecná část, 3.vydání, Masarykova univerzita a Doplněk, Brno, 2002

2. použití síly v současném mezinárodním právu

a) Individuální a kolektivní sebeobrana

Ačkoli se mluví o „sebeobraně“, nemusí jít vždy o obranu sebe sama. V této souvislosti se hovoří o sebeobraně individuální, nebo o sebeobraně kolektivní.

Kogentní zákaz použití síly nevyplývá pouze z ustanovení čl. 2 odst. 4 Charty OSN, ale také z obecných mezinárodních pravidel, což znamená, že i právo sebeobrany je normováno obecným mezinárodním právem. V případě porušení kogentního zákazu použití síly vyplývajícího z čl. 2 odst. 4 Charty má právo na sebeobranu jako reciproční opatření k zachování práv reciproční povahy nejen stát přímo napadený agresorem, ale i státy zeměpisně vzdálené, neboť každý z nich je považován za dotčený stát, jako člen mezinárodního společenství. Porušitel mezinárodního kogentního pravidla je odpovědný – odpovědnostní povinnost - za svůj čin vůči všem členům společenství (erga omnes) a ty jsou jím dotčeny všechny, a stejně přistupují k vynucení neplněné odpovědnostní povinnosti. Všichni členové Organizace spojených národů mají právo na uplatnění nezbytných opatření k zachování práv plynoucích z tohoto kogentního zákazu použití síly, jak podle čl. 51 Charty tak podle obecného mezinárodního práva. Podle prof. Čepelky: „Právě pro toto uplatnění práva na adekvátní opatření, tj. adekvátním způsobu (ozbrojenému), jímž byl předmětný zákaz porušen, se vžilo označení „sebeobrana“. Na tom obyčejovém pozitivně právním základu nic nemění ani použití poněkud emfatického označení (čl. 51 Charty OSN) sebeobrany za „přirozené právo.“⁵¹

Znamená to ale pouze právo, nikoli povinnost, z čeho vyplývá, jak uvádí prof. Čepelka: „proto většinou státy, zejména pak ty, které

⁵¹ Č.čepelka, D.Jílek, P.Šturma: Mezinárodní odpovědnost, Masarykova univerzita Brno, 2003, s. 55, 56

se geograficky nacházejí ve strategicky nejistých oblastech, zajišťují svou obranyschopnost proti možnému agresorovi smlouvou o kolektivní sebeobraně – buď bilaterálními závazky o spojenecké vzájemné pomoci nebo mnohostranými alianční závazky (např. NATO), čímž se právo na sebeobranu podle obecného mezinárodního práva doplňuje o povinnost sebeobrany podle té které smlouvy.“⁵²

To ale neznamená, že jsou státy jak v případě kolektivní, tak individuální obrany vyvlastněni z povinnosti dodržovat mezinárodní právo podle Charty OSN. Opatření učiněná podle čl. 51, jsou členové mezinárodního společenství při výkonu práva sebeobrany povinny je ihned oznámit Radě bezpečnosti a to do doby než sama Rada bezpečnosti, neučiní opatření podle kapitoly VII Charty, které považuje za nutné k obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Podle prof. Čepelky to znamená že: „ k řečeným opatřením na ochranu práv , dotčených agresorovým protiprávním chováním, jsou povoláni nejen členové mezinárodního společenství, ale i toto společenství jako takové; ale jen jemu je vyhrazeno pro dosažení cíle uvedených opatření přistoupit a actio communis, tj. k vynucení – i ozbrojenému – odpovědnosti či reparační povinnost, jež agresorovi vzešla a jejíž splnění on oddaluje či maří.“⁵³

Jako příklad uvádí Irák, spadá sem i známé vyhlášení bezletových zón na jihu i severu Iráku na základě rezoluce 687 a jejich vzdušná kontrola a dále také incident, ke kterému došlo v roce 1993, kdy během návštěvy bývalého prezidenta Spojených států George Bushe seniora v Kuvajtu, irácké tajné služby plánovaly jeho zavraždění. Spojené státy se ovšem o plánech dozvěděly a odpovědí se stalo bombardování sídla těchto tajných služeb

52 Č.Čepelka, D.Jílek, P.Šturma: Mezinárodní odpovědnost, Masarykova Univerzita Brno, 2003, s.56

53 Č.Čepelka, D. Jílek, P.Šturma: Mezinárodní odpovědnost, Masarykova Univerzita Brno, 2003, s. 56

v Bagdádu v červnu 1993. Oběti byly i na straně civilního obyvatelstva, a proto se případem zabírala Rada bezpečnosti, která přijala vysvětlení USA, že bylo uplatněno právo na sebeobranu ve smyslu čl. 51 Charty OSN.

„Kdyby však Rada svá opatření neučinila či pro tzn. právo veta pro některého svého člena ani učinit nemohla, pak uplatněná opatření k ochraně práv, a to jako sebeobrana skončí až zastavením agrese, tedy ukončením daného ozbrojeného protiprávního chování. Pokračovat v akcích sebeobrany po zastavení agrese, a to k vynucení reparační (odpovědnostní) povinnosti agresora, už by představovalo nedovolená ozbrojená protiopatření či ozbrojené represálie, jež jsou pro členy mezinárodního společenství nepřijatelné, též z důvodů neúměrnosti svých účinků.“
(prof.Čepelka)⁵⁴

Jedná se o případy dlouhotrvajícího porušování mezinárodního práva.

Podle prof. Čepelky, prof. Šturmy: „Za situace, kdy nastoupí odpovědnost erga omnes, tedy jako následek porušení kogentní normy, jímž jsou dotčeni všichni členové mezinárodního společenství, je – při dnešních komunikačních možnostech – nadbytečné, aby případné popírání trvajícího protiprávního činu ze strany jeho původce oddalovalo donucení, a to právě procedurou řešení sporů. To připouští i komentář Komise MP, když k tomuto místu uvádí, že není ani třeba vyjednávat v případech spáchání mezinárodního zločinu, zejména pak genocidia.“⁵⁵

Pojem kolektivní sebeobrany ještě více zdůrazňuje princip kogentního zákazu použití síly – skutečnost, že v případě neoprávněného útoku jednoho státu (nebo skupiny států) na jiný je

54 Č.Čepelka, D.Jílek, P. Šturma: Mezinárodní odpovědnost, Masarykova univerzita Brno, 2003, s. 57

55 Č.Čepelka, P.Šturma: Mezinárodní právo veřejné, Eurolex Bohemia, Praha, 2003, s. 646

k obranné reakci oprávněn kterýkoli člen mezinárodního společenství, velmi dobře vystihuje odmítavý postoj současného mezinárodního práva k nedovolenému použití síly.

b) Kolektivní použití síly nebo sebeobrana?

K významné změně v přístupu k možnostem použití síly došlo přijetím Charty OSN po Druhé světové válce, ve které kogentní pravidlo o zákazu použití síly bylo zcela jednoznačně vyjádřeno v čl. 2 odst. 4 Charty OSN: „Všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použitím síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíly Organizace spojených národů.“⁵⁶ Tato zásada ovšem nevylučuje přirozené právo na sebeobranu a to jak individuální tak kolektivní podle čl. 51 Charty. V případě porušení kogentního zákazu použití síly má, jak rozebráno výše, nejen napadený stát, ale i všichni členové mezinárodního společenství právo na adekvátní ozbrojené opatření. Což znamená, že v případě porušení kogentního zákazu použití síly mohou všichni členové mezinárodního společenství využít práva na kolektivní sebeobranu jako opatření k zachování práv reciproční povahy. Ovšem v obou těchto případech musí být splněny podmínky vyplývající z Charty OSN. Musí učiněná opatření ihned oznámit Radě bezpečnosti, dokud ta nečiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti(viz výše)

Podle A. Pelleta je Charta OSN je jakousi „společenskou mezinárodní smlouvou, podle které každý stát se musí na jedné straně zříci použití síly ve vztazích s jinými státy. Na druhé straně přiznává donucovací vojenské prostředky nezbytné k dosažení

⁵⁶ Charta organizace spojených národů, Kapitola I, Informační centrum OSN v Praze, Praha, 2005, s. 9

svého poslání jako mezinárodní policie, hlavnímu orgánu pro udržení míru, opravdovému agentu (dozorci) kolektivní bezpečnosti.“⁵⁷

Podle čl. 39 Charty OSN Rada bezpečnosti rozhodne, zda došlo k porušení mezinárodního míru a jaká opatření budou učiněna. Může se jednak přiklonit k „neozbrojeným donucením“ a v případě, že takováto donucení jsou neúčinná, může přistoupit k ozbrojeným donucovacím akcím. V takovýchto situacích na výzvu Rady bezpečnosti členové mezinárodního společenství a podle zvláštní dohody nebo dohod dají k dispozici ozbrojené síly čítajíc v to práva průchodu (čl.43) Charty. Pro takováto rozhodnutí v pravomoci Rady bezpečnosti je podle čl. 27 zapotřebí devíti kladných hlasů a z toho všech hlasů jejich stálých členů. Což samozřejmě vedlo během „studené války“ v rámci bipolárních politických bojů k využívání práva veta a k téměř paralyzování možnosti prohlásit zda skutečně k porušení kogentního zákazu použití síly došlo či nikoli. V otázkách týkajících se vojenských potřeb se zřizuje Vojenský štábní výbor a skládá se z náčelníků štábů stálých členů Rady bezpečnosti.

Od roku 1956 se alespoň začalo v hojné míře využívat mírových sil OSN (modré přilby), jenž se využívají až doposud, ale neřídí se na rozdíl od donucovacích akcí nikoli kapitolou VII. Charty, ale Kapitolou VI a jejich úkolem je udržení mezinárodního míru.

K určité změně ve využití Kapitoly VII. Charty došlo, až po pádu „železné opony“ (po skončení studené války) počátkem 90let minulého století. Tento obrat se nejvíce odrazil v reakci na agresi Iráku vůči Kuvajtu v roce 1990. Dne 2. srpna 1990 vtrhly irácké vojenské síly na území Kuvajtu a obsadily jej. V období od srpna 1990 do ledna 1991 bylo přijato dvanáct rezolucí, ve kterých se stupňoval tlak vytvářející se na Irák. Poslední rezolucí byla rezoluce 678, která nastolila poslední ultimátum, které stanovilo, že pokud

⁵⁷ N.Q.Dinh, P.Dailler, A.Pellet: Droit international public, 7e éd., Librairie générale de droit et jurisprudence, Paris, 2002, s. 434

Irácká vojska neopustí Kuvajt do 15. ledna 1991, státy spolupracující s legitimní kuvajtskou vládou jsou oprávněny použít veškeré možné prostředky k jeho donucení a znovunastolení mezinárodního pořádku v daném regionu. Dne 16. ledna byly vzhledem k tomu, že irácká vláda neuposlechla, zahájeny vojenské operace, které skončily osvobozením Kuvajtu a stažením iráckých vojsk. Dne 3. dubna byla přijata významná rezoluce 687 o detailním popisu „složení zbraní“ (ukončení konfliktu) a vytvoření speciální komise, která měla zajistit realizaci dalších kroků. Během vojenských akcí v Iráku byl použit čl. 48 ve kterém se uvádí „akce nutné k provedení rozhodnutí Rady bezpečnosti pro udržení mezinárodního míru a bezpečnosti podnikají všichni nebo někteří členové Organizace spojených národů, jak Rada bezpečnosti určí“ a nikoli čl. 42, neboť jak uvádí prof. Šturma, prof. Čepelka: „dosud nebyly realizovány nezbytné náležitosti takovéto ozbrojené actio communis.“⁵⁸

Podle Pelleta: „rezoluce 678 obsahuje zmocnění, jež Rada bezpečnosti dala členům mezinárodního společenství k použití síly k obnovení mezinárodního pořádku; vojenské akce nebyly řízeny velením Vojenského štábní výboru, o kterém hovoří kapitolou VII. Charty, a proto podle některých názorů vojenské akce vyplývaly spíše z čl. 51 Charty jako legitimní kolektivní sebeobrana.“⁵⁹

Donucovací ozbrojená akce proti irácké agresi byla zatím jedinou tohoto druhu. V případě Kosova již tomu bylo jinak, neboť Rusko a ČLR daly najevo, že uplatnily právo veta, a proto členské státy NATO zasáhly s použitím síly proti porušování kogentně chráněných lidských práv, ovšem tím založily nový precedent o použití síly i proti kogentně chráněným lidským právům a nikoli jen proti agresi.

58 Č. Čepelka, P. Šturma: Mezinárodní právo veřejné, Eurolex Bohemia, Praha, 2003, s. 664

59 N.Q. Dinh, P. Dailler, A. Pellet: Droit international public, 7e éd., Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris, 2002, s. 442

V 90. letech minulého století začala Rada bezpečnosti rozhodovat v některých případech použití síly formou zmocnění pro některé členské státy nebo regionální organizace. Za ohrožení míru byly několikrát označeny akce, které se týkaly vnitrostátních ozbrojených konfliktů nebo masového porušování lidských práv, např. Jugoslávie, Rwanda, Sierra Leone, tím dochází i rozšířenějšímu výkladu pojmu „ohrožení míru“.

Podle Šturmy „...proto nelze zcela souhlasit s tím, že pasivita nebo váhavost Rady bezpečnosti při posuzování situací vyvolaných vnitrostátním konfliktem pramení z toho, že Rada necítí v kapitole VII. Charty dostatečnou právní oporu ozbrojené zásahy. Naopak, zdá se, že Rada bezpečnosti si dokáže najít mandát pro kvalifikaci i zásah už v dnešním textu Charty, existuje-li politická vůle. Selhání Rady bezpečnosti v některých případech lze přičítat spíše chybějící jednomyslnosti stálých členů (hrozící či uplatněné veto). Jestli-že je tedy dnes již výslovné a předem dané zmocnění Radou bezpečnosti akceptováno jako dostatečný titul pro legální použití síly skupinou států nebo regionální organizací, nelze toto říci o následném (ex post facto) souhlasu nebo dokonce o implicitním souhlasu Rady bezpečnosti.“

c) „Nové bezprostřední hrozby“

Politická a bezpečnostní situace se od doby, ve které vznikly normy mezinárodního práva, poněkud změnila. Začíná se dokonce hovořit o „nových bezpečnostních hrozbách“. Patří mezi ně humanitární krize, kdy dochází k porušování lidských práv a ke genocidě, hrozba šíření zbraní hromadného ničení a to zejména v rukou nestátních aktérů. Ovšem mezi nejrozšířenější hrozbu v současném světě se po útocích z 11. září 2001 stal terorismus. Schopnost teroristických skupin podniknout akci takového rozsahu, že její dopad má stejné účinky jako ozbrojený útok.

Prof. Šturma uvádí, že: „...je příznačné, že státy, popř. další aktéři mezinárodních vztahů téměř nikdy nepopírají existenci pravidel mezinárodního práva, ani nepřiznávají jejich porušení. Naopak typické je zdůvodňování odkazem na existující právní normy, popř. jejich (staro)nový výklad a snahu o jejich vynucování. Použití síly je prezentováno jako poslední, nezbytný prostředek, a to tehdy, kdy se jiné prostředky jeví jako neúčinné a mezinárodní instituce (OSN) selhala či není schopna vynutit si dodržování určitých pravidel. Méně časté jsou argumenty, že stará pravidla mezinárodního práva již nevyhovují novým hrozbám, a proto musí být, resp. jsou nahrazována nebo doplňována novými (vznikajícími) pravidly. (...) Novost hrozeb spočívá tedy spíše v kombinaci některých dalších faktorů, jako vzrůst síly nestátních aktérů a oslabení některých států.“⁶⁰

Co se týče porušování kogentních pravidel k ochraně lidských práv a donucovacích opatření k jejich prosazení, jedná se o jinou situaci, než je tomu v případě sebeobrany podle čl. 51, o kterou se může jednat zejména v případech hrozby zbraní hromadného ničení nebo v případě reakce na teroristický útok. V případě hrubého porušení lidských práv nelze úplně vyloučit protiopatření s použitím síly, neboť je za určitých okolností možné na danou situaci, jak i prokázala Rada bezpečnosti, nahlížet jako na ohrožení mezinárodního míru, ale není možno odkazovat se na právo sebeobrany.

V souvislosti se sebeobranou můžeme uvažovat v případě „nových bezpečnostních hrozeb“ zejména s terorismem a šířením zbraní hromadného ničení.

Výroba a vlastnění zbraní hromadného ničení není v mezinárodním právu regulováno obyčejovým právem, což ovšem

60 P.Šturma: Lze vynucovat některé mezinárodní závazky za použití síly?, in: Odpověď mezinárodního práva na hrozby mezinárodní bezpečnosti, AUC-I, č. 3/2005(?), s. 1

nevyklučuje jeho úpravu v rámci dvoustranných nebo mnohostranných smluv. Mezi nejvýznamnější mezinárodní smlouvy upravující nakládání se zbraněmi hromadného ničení jsou Smlouva o nešíření jaderných zbraní (1968) Úmluva o zákazu chemických zbraní (1993).

Smlouva o nešíření jaderných zbraní (1968) rozlišuje mezi státy vlastníci jaderné zbraně a státy jaderné zbraně nevlastníci před uzavřením této smlouvy. Tím smlouva zajišťuje udržení dosavadního stavu, neboť státy, jež jaderné zbraně před jejím uzavřením nevlastní, je nemohou legálně získat. Státy, jež jsou signatáři této smlouvy, nemohou v oblasti jaderných zbraní spolupracovat se státy, které nejsou její smluvní stranou. Státy, které vlastní jaderné zbraně, nesmějí předávat jaderné zbraně ani podporovat nebo podněcovat státy nevlastníci jaderné zbraně k jejich výrobě nebo získání takových to zbraní. Smluvní strany nevlastníci jaderné zbraně se zavazují je nezískávat, nepřijímat je a ani je nevyrobět. Signatáři smlouvy, ať vlastníci, nebo nevlastníci jaderné zbraně, se zavazují nepředávat výchozí materiál nebo štěpný materiál určený k mírovým účelům státům nevlastnícím jaderné zbraně. Zároveň je zřízena Mezinárodní agentura pro atomovou energii (MAAE), která je silným kontrolním orgánem, který může na území svých členských států pomocí svých inspektorů provádět kontroly jaderných zařízení s cílem zjistit jejich mírová využití. V případě nedodržení podmínek o tom může informovat Valné shromáždění a Radu bezpečnosti. Záleží ovšem pouze na Radě, zda kvalifikuje porušení mezinárodních závazků jako porušení mezinárodního míru a o jakých opatřeních rozhodne včetně použití síly.

„Každá smluvní strana nevlastníci jaderné zbraně se podle čl.III odst. 1 zavazuje přijmout záruky uvedené v dohodě, o které se bude jednat a která bude uzavřena s Mezinárodní agenturou pro

atomovou energii v souladu se Statutem Mezinárodní agentury pro atomovou energii a systém záruk Agentury, výlučně k ověřování plnění závazků, která přijala v souladu s touto Smlouvou s cílem zabránit neoprávněnému převodu jaderné energie z mírového využití na jaderné zbraně nebo jiná jaderná výbušná zařízení. Záruky požadované tímto článkem budou uplatněny na veškerý nebo speciální štěpný materiál ve veškeré mírové jaderné činnosti na území takového státu, pod jeho jurisdikcí nebo v činnosti kdekoliv prováděné pod jeho kontrolou.“ (prof. Šturma)⁶¹

V případě porušení smlouvy, dochází k porušení závazku erga omnes partes. Státy mohou požadovat v takovém případě zastavení protiprávního chování a uvedení do původního stavu. Jiná situace nastává v případě u států, které nejsou signatáři smlouvy. Podle prof. Šturmy: „...pokud získal třetí stát jadernou zbraň nebo štěpný materiál, jde sice o nežádoucí a patrně i protiprávní stav, avšak nelze proti němu vyvodit odpovědnost za porušení Smlouvy. Pro rozšíření povinnosti i odpovědnosti na takovýto stát je třeba ještě jiné mimosmluvní báze, kterou může být obyčejové pravidlo obecného mezinárodního práva nebo závazná rezoluce Rady bezpečnosti OSN. Zatím co první způsob je spíše teoretický (existence takového pravidla se neprokázala), druhý způsob je praktičtější, jak ukazuje např. rezoluce 687 a další rezoluce Rady bezpečnosti týkající se Iráku.“⁶² Jak bylo uvedeno výše, tuto rezoluci přijala Rada bezpečnosti dne 3. dubna 1991 a byly v ní stanoveny přesné postupy k ukončení konfliktu a ustanovení komise, která měla tato opatření zajistit. Zároveň byla vytvořena demilitarizovaná zóna podél irácké a kuvajtské hranice pod dohledem OSN, byly v ní připomenuty

⁶¹ P.Šturma: Právní režim nešíření jaderných zbraní, Lze vynucovat některé mezinárodní závazky za použití síly?, in: Odpověď mezinárodního práva na hrozby mezinárodní bezpečnosti, AUC-I, č. 3/2005(?) i, s. 6

⁶² P.Šturma: Právní režim nešíření jaderných zbraní, Lze vynucovat některé mezinárodní závazky za použití síly?, in: Odpověď mezinárodního práva na hrozby mezinárodní bezpečnosti, AUC-I, č. 3/2005(?)i, S. 7

veškeré mezinárodní smlouvy, kterými je Irák vázán ohledně jaderných, chemických a bakteriologických zbraní. To znamená, že v tomto případě Rada spíše konkretizovala existující závazky. Právě údajné zbraně hromadného ničení na území Iráku byly důvodem pro tzv. preemptivní (preventivní) sebeobranu (viz níže) ze strany Spojených států. Jedním z argumentů, kterými se Spojené státy snaží obhájit svou intervenci v Iráku (2003) a které uvádějí v oficiálním prohlášení, je právě vlastnictví a výroba zbraní hromadného ničení s možností jejich předání do rukou teroristů. A právě to považují za bezprostřední ohrožení. Jejich existence se ovšem neprokázala.

Jak uvádí prof. Šturma: „...použití síly je dovolené z titulu sebeobrany, avšak pouze v případě ozbrojeného útoku, k němuž má získání jaderného materiálu či pokus o výrobu jaderné zbraně příliš daleko i z hlediska koncepce preventivní (či preemptivní) sebeobrany.“⁶³

Co se týče chemických zbraní, Úmluva o zákazu chemických zbraní zavazuje státy, aby nemohly šířit chemické zbraně nejen mezi státy, ale také mezi nestátní aktéry. Má povahu erga omnes partes má vlastní kontrolní mechanismy. Existuje Organizace pro zákaz chemických zbraní, jejichž hlavním orgánem je Konference smluvních stran, která v případě zvlášť závažného pochybení upozorní Valné shromáždění a Radu bezpečnosti OSN. Ta může v nejzazším případě přistoupit i k použití síly podle kapitoly VII. Charty.

Nejrozšířenější hrozbou po útocích z 11. září na New York a Washington je bezpochyby terorismus, který bezesporu demonstruje schopnost nestátních aktérů bez významné státní podpory ohrožit

63 P.Šturma: Právní režim nešíření jaderných zbraní, Lze vynucovat některé mezinárodní závazky za použití síly, in: Odpověď mezinárodního práva na hrozby mezinárodní bezpečnosti, AUC-I, č. 3/2005(?), i, s. 7

svými akcemi, které se přibližují ozbrojeným útokům, hodnoty západní kultury.

Prof. Šturma: „V průběhu uplynulých čtyř let akcelerovalo úsilí mezinárodního společenství o ratifikaci, popř. revizi stávajících a vypracování nových smluv proti terorismu, popř. přijímání jiných, mimosmluvních instrumentů. Tento trend je zřejmý na univerzální a regionální úrovni. Dosavadní smluvní úprava na univerzální úrovni je zatím roztržena. (...) Nejnověji přijatým instrumentem je Mezinárodní úmluva o potlačování činů jaderného terorismu, přijatá 15. 4. 2005 a otevřená k podpisu v New Yorku od 14. 9. 2005 do 31. 12. 2006“.⁶⁴

Dalším důležitým dokumentem je první smlouva, která se zabývá financováním terorismu, jenž je jevem společným všem druhům terorismu a ne pouze jednomu typu této hrozby – Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (1999). Jednak jde o financování za účelem uskutečnění nějakého druhu teroristické akce anebo za účelem způsobit smrt nějakého občana nebo jakékoli osoby z cílem zastrašit obyvatelstvo nebo vládu.

„Úmluva nejen vymezuje nové skutkové podstaty, ale současně zavazuje smluvní státy, aby zajistily kriminalizaci těchto činů podle vnitrostátního práva a jejich trestání přiměřenými sankcemi, které berou v úvahu závažnou povahu těchto trestných činů.“(prof. Šturma)⁶⁵

V případě této smlouvy nedochází k odpovědnosti erga omnes, ale pouze mezi porušitelem a poškozeným. U protiteroristických smluv nastupuje odpovědnost inter partes

64 P.Šturma: Problematika boje proti terorismu, Lze vynucovat některé mezinárodní závazky za použití síly?, in: Odpověď mezinárodního práva na hrozby mezinárodní bezpečnosti, AUC-I, č. 3/2005 (?), i, s. 18

65 P.Šturma: Problematika boje proti terorismu, Lze vynucovat některé mezinárodní závazky za použití síly?, in: Odpověď mezinárodního práva na hrozby mezinárodní bezpečnosti, AUC-I, č. 3/2005 (?), i, s. 19

v případě, že stát je zavázán stíhat nebo vydat pachatele - jestliže tak neučiní, jedná se o porušení ustanovení smlouvy.

Jiná situace nastává s přijetím rezolucí 1368 (2001) a 1373 (2001), které byly přijaty po útocích z 11. Září 2001 na New York a Washington teroristickou organizací Al-Kajdá, jež byla propojena s orgány Talibanského hnutí v Afghánistánu. Proti Afghánistánu bylo použito donucení s použitím síly, aby bylo zabráněno dalším teroristickým činům. Po zahájení ozbrojené akce Spojené státy zaslaly Radě bezpečnosti vysvětlení, že dochází k výkonu práva na sebeobranu. Prof. Čepelka, prof. Šturma k tomu uvádějí: „Z pojmového hlediska lze však namítnout, že takové vysvětlení je poněkud zavádějící: současný a před víc jak půl stoletím instalovaný systém kolektivní bezpečnosti, který obecně platný institut sebeobrany inkorporoval, nikoli však normoval v čl. 51 Charty OSN, je s to autoritativně reagovat pouze k vynucení respektování kogentního zákazu uchylování se k síle a nikoli k vynucování dodržování kogentní ochrany lidských práv, jež až jev mezinárodního terorismu na počátku 21. století aktualizoval. Spojování obou rozdílných institutů v jedno pak vede k problematickým závěrům.“⁶⁶

V rezoluci 1368 (2001) se připomíná znovupotvrzení cílů a principů Charty, je v ní stanoveno rozhodnutí čelit veškerými možnými prostředky hrozbám mezinárodního míru a bezpečnosti způsobenými teroristickým činy, objevuje se v ní kategorické odsouzení otřesných teroristických útoků z 11. září 2001 na New York, Washington a Pensylvánii a považuje takovéto akty, stejně jako jakékoli mezinárodní teroristické akty za hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost, povolává všechny státy ke spolupráci na nalezení viníků těchto teroristických činů, jakož těch co jím napomáhají. Rezoluce rovněž apeluje na mezinárodní společenství, aby

⁶⁶ Č.Čepelka, P.Šturma: Sebeobrana, Přímé donucení, Právní následky protiprávního chování, in: Mezinárodní právo veřejné, Eurolex Bohemia, Praha, 2003, s. 652.653

vynaložilo veškeré úsilí k předcházení a vyloučení teroristických aktů, včetně veškeré spolupráce a naprostého uplatnění mezinárodních antiteroristických dohod a rezolucí Rady bezpečnosti.

Významově podstatnější je rezoluce 1373 (2001), která jednak potvrdila obsah předchozích rezolucí a dále stanovila znovu odsouzení útoků na USA z 11. září 2001. Tato rezoluce potvrdila přirozené právo na sebeobranu, ať individuální nebo kolektivní, jak je obsahuje Charta OSN a znovupotvrzena v rezoluci 1368 (2001). Opět se v ní uvádí, že každý stát by se měl vyvarovat podporování a organizování terorismu na svém území a na území jiného státu, napomáhání, tolerování a účasti na takovéto organizované činnosti z cílem terorismu, dále zejména předcházet a potlačovat financování terorismu, zmrazit finanční zdroje osob, které chtějí podpořit nebo umožnit teroristické činy, jakož zastavit jakoukoli aktivní či pasivní podporu osob, které jsou zapojeny do teroristických činů a takové osoby postavit před soud. Rezoluce prohlašuje jakékoli teroristické činy za neslučitelné se zásadami a s cíly Charty OSN, stejně jako jejich financování a organizaci. V důsledku toho, že Rada bezpečnosti se v obou dokumentech vyjádřila k právu individuální i kolektivní sebeobranu, došlo k legitimizování vojenské akce Spojený států amerických spolu s britského letectva proti Talibanskému hnutí v Afghánistánu, jenž bylo mocensky a organizačně propojen s teroristickou organizací Al-Kajdá, která spáchala teroristické útoky z 11. září 2001 na USA. Není ovšem jasné, když se ani jedna z rezolucí výslovně nevyjádřila k vojenskému zasažení v Afghánistánu, zda jsou dodatečným schválením této protiprávní vojenské akce z pohledu Charty OSN.

Prof. Šturma uvádí: „Je možné konstatovat, že tato rezoluce výrazným způsobem rozšířila kompetence Rady bezpečnosti v boji proti terorismu obecně. Rezoluce 1373 uložila státům všechny tyto povinnosti – oproti dosavadní praxi a obvyklému výkladu pravomocí

Rady podle kapitoly VII. – nikoli ve vazbě na situaci, ale obecně, pokud jde o „každý akt mezinárodního terorismu“. V této souvislosti lze hovořit o mezinárodní normotvorbě, jež cestou jednostranného aktu mezinárodní organizace uložila všem státům jako závazné mimo jiné i dodržování určitých ustanovení smluv, které mnohé z nich neratifikovaly. Na rozdíl od smluv proti terorismu rezoluce Rady bezpečnosti tak založila závazky erga omnes. (...) Rada bezpečnosti si tím zároveň otevřela možnost podniknout donucovací akce s použitím síly podle čl. 42 Charty, i když je nutno s politováním konstatovat, že právě této možnosti nevyužila, a tak ponechala volný prostor pro samostatnou akci USA. Současně Rada bezpečnosti také v obou rezolucích výslovně uznala nezadatelné právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu v souladu s Chartou OSN. (...) Podle některých názorů není možné kvalifikovat z hlediska mezinárodního práva teroristické činy jako agresí, a tudíž ospravedlnit použití síly z titulu sebeobranu. Stejně tak „války proti terorismu“ obecně nevyhovují mezinárodněprávní kvalifikaci války, resp. ozbrojeného konfliktu.“⁶⁷

V případě, že teroristické činy jsou páchané nebo podporované státními orgány, nebo teroristickými hnutími se souhlasem státu, a dosáhnou účinkem intenzity ozbrojeného útoku jednoho státu proti druhému, přičemž intenzita útoku musí být taková, aby byla svou závažností srovnatelná s tradičním ozbrojeným útokem, za těchto okolností je možné, že dochází k porušení kogentních norem obecného mezinárodního práva a nastupuje odpovědnost erga omnes. V takovém případě lze použít donucovací opatření s použitím síly jako institut sebeobranu. K sebeobraně lze přistoupit v případě, že teroristický útok lze spojit s účastí (odpovědností) nějakého státu. Ovšem situace po 11. září je

⁶⁷ P.Šturma: Problematika boje proti terorismu, Lze vynucovat některé mezinárodní závazky za použití síly?, in: Odpověď práva na hrozby mezinárodní bezpečnosti, AUC-I, č. 3/2005, i, s. 23, 24

poněkud zajímavější. Podle prof. Šturmy: „...podle některých autorů hlavním kritériem pro konstatování ozbrojeného útoku a použití práva sebeobranu (čl. 51 Charty) není přičitatelnost, ale existence „vnějších vztahů“ ke státu, který je obětí útoku. Vychází se z výkladu čl. 51 v širším kontextu zákazu použití síly „v mezinárodních vztazích“ (čl. 2 odst. 4 Charty), tato podmínka by se měla a fortiori vztahovat na přísnější podmínky výkladu čl. 51. Podle tohoto výkladu by pro splnění podmínky „vnějšího vztahu“ postačovalo, (1) jestliže útok pochází z jiného území než území cílového státu, nebo (2) jestliže útok byl zahájen z území cílového státu cizím státním příslušníkem.“⁶⁸

V každém případě Charta OSN vychází z přirozeného práva na sebeobranu, a to ať kolektivní, nebo individuální. Jedná se o anticipatorní sebeobranu, která existuje v obyčejovém mezinárodním právu a lze se odvolat na kauzu Caroline 1837 (viz. výše), ke které došlo ještě před ustálením institutu sebeobranu. V roce 1841 se Daniel Webster (ministr zahraničních věcí Spojených států) vyjadřuje o případu Caroline v dopise Henry Foxovi (British Minister in Washington) tak, že použití sebeobranu je možné v případě, jestli je bezpodmínečná, nedává možnost volby a ani chvíli na rozmyšlenou. Obsah čl. 51 zůstává, je pouze doplněn o kolektivní sebeobranu. Prof. Šturma⁶⁹ píše: „...sebeobrana je možná proti teroristickým útokům (aktuálnímu nebo bezprostřednímu), jakož i vůči hrozbě použití zbraní hromadného ničení, pokud taková hrozba je bezprostřední, jiné prostředky by ji neodvrátily a vojenská akce je přiměřená. Vzhledem k tomu, že si lze jen stěží představit

68 P.Šturma: Individuální donucovací akce, Lze vynucovat některé mezinárodní závazky za použití síly, in: Odpověď mezinárodního práva za hrozby mezinárodní bezpečnosti, AUC-I, č. 3/2005 (?), i, s. 34

69 P.Šturma: Individuální donucovací akce států, lze vynucovat některé mezinárodní závazky za použití síly, in: Odpověď mezinárodního práva za hrozby mezinárodní bezpečnosti, AUC-I, č. 3/2005 (?), i, s. 36

sebeobranu, která by nezasáhla jiný stát (snad s výjimkou akce proti teroristické lodi na volném moři), je třeba trvat na přičitatelnosti protiprávního jednání teritoriálnímu státu, byť by šlo jen o celkovou kontrolu nebo jiný volnější vztah mezi orgány státu a nestátními aktéry (např. teroristickou organizací).“

Aktuálně nejvíce obje­vovanou otázkou v souvislosti s terorismem, ale také s zbraněmi hromadného ničení, je-li možné použít sebeobranu až v případě existujícího ozbrojeného útoku, anebo už na hrozící útok.

d) Preemptivní a preventivní sebeobrana v současném mezinárodním právu

Po teroristických útocích z 11. září 2001 na New York a Washington dochází na počátku 21. století k měnícímu se vnímání bezpečnostního prostředí a s tím je i spojena otázka legitimního a legálního použití síly. Nástup „nových bezpečnostních hrozeb“, jimiž jsou terorismus a zbraně hromadného ničení, popř. jejich kombinace, přinášejí nutnost hledat nové prostředky a způsoby, kterými jim zabránit v šíření a odvrátit jejich hrozbu.

Reakce Spojených států na danou situaci se odrazila v dokumentu Národní bezpečnostní strategie, kde byla představena Bushova nová bezpečnostní doktrína. V dokumentu se odkazovalo na preemptivní sebeobranu, ovšem v tomto případě do ní byla zahrnuta i preventivní válka.

Bohužel v mezinárodním právu stále existuje nejednotnost v určitých výrazech a pojmech. Proto v případě sebeobrany se objevují termíny, které se používají nejednotně. Objevují se výrazy preemptivní obrana, preemptivní strategie, preemptivní akce, anticipatorní sebeobrana (viz. výše), preventivní sebeobrana preventivní akce, preventivní útok. V případě preemptivní a preventivní použití síly se od sebe v tradiční chápání odlišují. Dále i

různí autoři tyto pojmy používají odlišně, příkladem může být R. Khol:

- a) „Preemptivní použití síly směřuje k odvrácení bezprostřední závazné hrozby v situaci, kdy není možné využít jiných prostředků k jejímu odvrácení a akce je přiměřená hrozbě. Je tedy založena na existenci protivníkových rozvinutých schopností a na faktoru jasného a bezprostředního ohrožení. Klasickým příkladem bylo Izraelské zahájení Šesti denní války v roce 1967.
- b) Preventivní použití síly směřuje k odvrácení či eliminaci vzdálené závažné hrozby, případně s cílem předejít útoku očekávanému v kratším či delším horizontu. Vychází tedy z logiky zahájení konfliktu, který by s největší pravděpodobností nastal v budoucnu, za stávajících výhodnějších podmínek. To znamená, že preventivní použití síly není plně opřeno o stávající, ale pouze o rozvíjející se či potenciaální schopnosti, jakož i o mnohem problematičtější situaci bez jasného a bezprostředního nebezpečí. Klasickým příkladem byl útok Izraelského letectva proti iráckému jadernému reaktoru v Osiraku v roce 1981.“⁷⁰

Prof. Čepelka, prof. Šturma naproti tomu uvádějí význam těchto pojmů trochu jinak: „O něco spornější, ale přijatelné z hlediska obyčejového mezinárodního práva, je dovolání se tohoto práva (práva na sebeobranu) v případě bezprostředně hrozící agrese, tedy nikoli jen za protiprávního uplatnění ozbrojené síly, ale i hrozby jejího použití. Reaguje se tu předčasnou či preventivní sebeobranou, jako tomu bylo v případě „šestidenní“ války, kterou v roce 1967 zahájil Izrael proti Egyptu. Od toho již dávno uznávaného pojmu je třeba odlišovat koncept tzv. preemptivní sebeobrany, který vnáší nová

⁷⁰ R.Khol a kol.: Koncept preemptivní sebeobrany v kontextu boje proti terorismu po 11. září 2001, [www:<http://mzv.cz/servis/soubor.asp?id=19577](http://mzv.cz/servis/soubor.asp?id=19577)

Národní bezpečnostní strategie USA z.r.2002. Podle této koncepce není třeba bezprostřední hrozby vlastního ozbrojeného útoku, preemptivní sebeobranou se totiž stát snaží zabránit protivníkovi již ve vývoji prostředků zejm. zbraní hromadného ničení, kterými by mohl být někdy v budoucnu potenciálně ohrožen. Jako příklad se též uvádí v.r. 1981 ze strany Izraele – bombardováním – zničená irácká jaderná elektrárna Osirak z důvodů obavy, že by tam vyhořelé palivo mohlo být využito k výrobě atomových bomb.“⁷¹

Vzhledem k tomu, jak je sebeobrana prezentována v současné bezpečnostní strategii USA, dochází k jejímu extenzivnímu výkladu. Podle R.Khola: „Americká politika načrtnuta v tomto strategickém dokumentu (Národní bezpečnostní strategie USA) navíc povážlivě rozšiřuje význam a použití koncepce preempce, tak aby zahrнула použití síly nejenom proti bezprostřední síle, ale také proti potenciální či vzdálenější hrozbě spojené se závažnými následky. Konkrétní aplikace této novelizované koncepce preempce může být spojena s následným, vojenským zásahem USA v Iráku.“⁷²

Důležitým prvkem v případě preemptivní sebeobranu je existence bezprostředního nebezpečí, který existuje v obyčejovém mezinárodním právu, kde byl v roce 1841 formulován americkým ministrem zahraničí Websterem ohledně kauzy Caroline z roku 1837 (viz.výše) jako bezprostřední nebezpečí , které nelze jinak odvrátit a kdy situace neponechává ani chvíli na rozmyšlenou.

Čl. 51 Charty OSN, který umožňuje individuální i kolektivní sebeobranu, výslovně neupravuje případ bezprostředního nebezpečí. Zaměřuje se na obranu proti ozbrojenému útoku, který je aktuální a probíhající, což ovšem nevylučuje, využití práva

71 Č.Čepelka, P.Šturma: Mezinárodní právo veřejné, Eurolex Bohemia, Praha, 2003, s. 649

72 R.Khol: Reforma OSN a použití síly – s jakým cílem a za jakých podmínek, září 2005, www.ir.cz/upload/PolicyPapers/rkhol/2005reformaosn.pdf, s. 1

sebeobranu v případě bezprostředně hrozící agrese podle obyčejového práva.

Podle některých autorů není třeba vykládat čl. 51 ani extenzivně ani restriktivně, neboť současná interpretace i praxe umožňuje preemptivní použití síly proti bezprostřední síle. V otázce „preemptivní“ (preventivní) sebeobranu je nejdůležitější konkretizovat pojem bezprostřední hrozby, kterou lze odvodit z případu Caroline 1837 (viz výše), ovšem jak uvádí R.Khol a kol.⁷³ „Zásadní rozdíl leží v rozdílu mezi konvenčními zbraněmi a zbraněmi hromadného ničení.“

Podle R.Khol a kol.: „Postoje jednotlivých států vůči preemptivnímu použití síly (případně expanzivní americké interpretaci preempce) může zahrnovat jeho explicitní odmítnutí, nebo přímou či nepřímou podporu. (...) Postoje vůči preemptivnímu použití síly je vzhledem zásadní roli mezinárodního práva a institucí pro evropské státy mnohem komplikovanější. Kroky vedoucí k podpoře legitimizace jednostranného preventivního použití síly jsou z jejich strany těžko představitelné. Takový postup by vedl k podlomení základních pilířů Charty OSN, zvýšil by nestabilitu mezinárodního systému a pravděpodobnost válečných konfliktů. Použití síly proti potencionálním hrozbám, jejichž hodnocení by bylo ponecháno na uvážení jednotlivých států, je pro Evropany velmi nebezpečným krokem“.⁷⁴

Najít v současné době konsensus v otázce „preemptivní“ (preventivní) sebeobranu je velmi nelehké. Široké pojetí sebeobranu, jak jej interpretují Spojené státy, není podle některých autorů v souladu s mezinárodním právem. Podle mnohých interpretace čl. 51 Charty OSN ve spojení s obyčejovým právem je dostatečně

73R.Khol a kol. Koncept preemptivní sebeobranu v kontextu boje proti terorismu po 11. září 2001, www<: <http://mzv.cz/servis/soubor.asp?id=19577>, s. 2

74R.Khol. Koncept preemptivní sebeobranu v kontextu boje proti terorismu po 11. září 2001, www<: <http://mzv.cz/servis/soubor.asp?id=19577>, s. 3

flexibilní, aby umožnila sebeobranu předstihující hrozící útok. Zároveň by mohlo hrozit nebezpečí ze strany určitých států, které v této době nestability by mohly „preventivní“ (preemptivní) sebeobranu využít k zahájení vojenských operací. Je ovšem zapotřebí definovat bezprostřední hrozbu v kontextu se současnými novými bezprostředními hrozbami jako je terorismus nebo zbraně hromadného ničení, popř. jejich kombinace. Prozatím za současného stavu, je jak preventivní tak i preemptivní použití síly v souladu s mezinárodním právem téměř vyloučeno. Otázkou zůstává jak tento problém řešit, jestli se nachází v interpretaci čl. 51 nebo postoji Rady bezpečnosti, k určitým mezinárodním problémům, anebo v obojím. Rozhodně k nějaké změně musí dojít.

V roce 2004 byl ustanoven „Spolek vysoce postavených osobností“, který má za úkol se právě zabírat problematikou nových bezpečnostních hrozeb. Nejen, že dospěl k názoru, že by měla být rozšířena Rada bezpečnosti, ale snaží se i dospět k interpretaci preemptivní sebeobranu a jejího možného použití v budoucnu, ale za přísně daných podmínek. Jednak agrese, kterou je stát ohrožen musí bezprostředně hrozit, nelze hrozbu jinak odvrátit a vojenská intervence musí být úměrná. V případě vzdálené závažné hrozby, by použití síly podle Charty OSN nebylo možné a muselo by dojít k schválení Radou bezpečnosti, aby se mohla uskutečnit vojenská akce.

Jak uvádí P.Tavernier⁷⁵ ve svém článku“ některé body mohou být považovány za jisté a nenechávající pochybnosti, jiné zůstávají nejisté a (riskantní) náhodné. (...) otázka demokratizace Rady bezpečnosti a hlavně mezinárodních vztahů je stále základní otázkou a zůstane tomu tak i v blízké budoucnosti.(...) Mnohokrát se hovořilo o zneužití práva veta. Ve skutečnosti co se týče právního hlediska,

⁷⁵ P.Tavernier: La réforme du conseil de sécurité des Nations Unies est-elle possible?, in: Soixante ans apres, Actualité et Droit internationale
<http://www.ridi.org/adi/articles/2005/200508tav.htm>

nemůže dojít k zneužití tohoto práva, neboť je naprosto diskreditován podle znění Charty a všechny snahy upravit jeho použití prozatím ztroskotaly. Co se týká případu, kdy hovoříme o zneužití práva veta nejedná se úroveň právní, ale politickou.(...) Reforma je velmi žádoucí, ale bude velice těžké ji realizovat hlavně z důvodů politických a nikoli technických nebo právních. Dospět ke shodě bude velice komplikovanou záležitostí. Ale bylo by to velké vítězství pro lidstvo a prohra pro ty co zastávají myšlenku šoku(střetu) civilizací.“

Bezespору sebeobrana v současnosti se dostává znovu do popředí zejména v souvislosti s novými bezpečnostními hrozbami a je bezespору zapotřebí se snažit co nejpřesnějším způsobem o její upřesnění, tak jak je stanovena v čl. 51 a v souvislosti s preemptivní a preventivní sebeobranou, zejména z důvodů, aby nemohla být zneužita k úplně jiným cílům než-li k právu na sebeobranu.

IV. KAPITOLA

1. Závěr

Pojem sebeobranu je už od dob tradičního mezinárodního práva v nepřetržitém vývoji. Nesporně souvisí s možností (právem) použití síly. Původně existovala volnostní politika použití síly, která umožňovala zejména silným státům dosáhnout samostatně svých cílů, což ovšem nevyklučovalo, aby těchto cílů nedosáhly i státy vojensky méně vybavené (slabší). Ty mohly pro dosažení svých zájmů utvářet aliance, to ale většinou vedlo k vytvoření protialiancí a situace se proměnila ve zbrojařský závod. V období tradičního mezinárodního práva v důsledku volnosti použití síly byla „sebeobrana“ pojímána spíše jako otázka legitimacy (*bellum iustum*). Nasvědčoval tomu i případ Caroline z roku 1837, díky kterému byla definována bezprostřední hrozba a tím i legitimita použití síly k jejímu odvrácení. Dalo by se říci, že lze v tomto období rozdělit války na spravedlivé – ty, jež se vedly v rámci sebeobranu - a nespravedlivé – které byly vedeny jako útočné.

Situace ve vývoji použití síly se začala značně měnit s první světovou válkou, která přinesla obrat ve zbrojním průmyslu a značný rozdíl mezi konvenčními zbraněmi a výrobou naprosto nových zbraní s jinou, mnohem ničivější silou, zbraní doposud nepoužívaných, např. chemické zbraně – plyny. Tato nová situace vedla k přijetí paktu Společnosti národů, ve kterém nebyl výslovně ustanoven zákaz použití síly jako prostředku k prosazení národních zájmů, ale byly zde pouze ustanoveny procedurální náležitosti pro takovou situaci. Teprve Briand-Kallogův pakt sílu (válku) jako prostředek pro řešení mezinárodních sporů odsoudil a předčil tím i pakt Společnosti národů. Ani přes existenci obou paktů, nebyla však odvrácena druhá světová válka.

V roce 1945 po porážení hitlerovského Německa, byla přijata Charta OSN, jejíž čl. 2 odst.4 jednoznačně vyjadřoval zákaz nejen použití síly, ale i hrozbu použití síly. Na druhé straně čl. 51 Charty OSN přiznává právo na individuální a kolektivní sebeobranu. To znamená, že v případě porušení kogentního zákazu použití síly jak přímo oběť agrese, tak jakýkoliv člen mezinárodního společenství mají právo na sebeobranu, neboť došlo k porušení primární povinnosti erga omnes. Situace ohledně kogentního zákazu použití síly se zdála být vyřešena. Rozhodování Rady bezpečnosti, která potřebuje souhlasu všech pěti stálých členů, bylo ovšem s nástupem studené války a politické bipolarity v případě použití síly téměř paralyzováno, zejména pak tehdy, kdy se tyto velmoci samy k použití síly uchýlily.

Určitá změna nastala až v 90. letech minulého století. Nasvědčovala tomu i společná akce vycházející z kapitoly VII.. Charty OSN v Iráku v roce 1991. Tehdy po vpádu iráckých vojsk do Kuvajtu došlo k donucovací akci, která byla reakcí na vynucení povinnosti zastavit protiprávní jednání. Takováto akce byla zatím poslední tohoto druhu.

Jiná situace nastala v roce 1999, kdy došlo k humanitární intervenci, resp. k vojenskému zásahu NATO v Kosovu bez mandátu Rady bezpečnosti. I přesto že došlo k závažnému porušení závazku erga omnes k ochraně lidských práv, není možné, resp. není známo v současném mezinárodním právu, a to ani praxí, ani ustáleností nové obyčejové normy, že by bylo dovoleno použít síly v případě humanitární intervence. V tomto případě není možné použít individuálního ozbrojeného protiopatření, ani se odvolávat na sebeobranu, neboť proti takovýmto akcím stojí jiná kogentní norma obecného mezinárodního práva a tou je zákaz použití síly. V těchto případech jde spíše o otázku legitimacy a nikoli legality. Ovšem i jiné případy se mohou v dnešní době vyřešit použitím ozbrojené síly

podle kapitoly VII. Charty v případě, že k tomu Rada bezpečnosti dá svolení a kvalifikuje danou situaci jako ohrožení míru. Bohužel v případě Kosova se Rada nedokázala shodnout, neboť Rusko a ČLR ukázaly, že uplatní právo veta. Otázkou je, zda Rada není ve svém rozhodování zpolitizovaná a pro politický zájem některého ze svých stálých členů v otázkách hrubého porušování lidských práv nezůstává vždy paralyzována.

Vedle porušování lidských práv se v 21. století začalo hovořit, a to zejména po útocích z 11. září 2001 na New York a Washington, o nových bezprostředních hrozbách. Za nejzávažnější se považují mezinárodní terorismus a šíření zbraní hromadného ničení, popř. jejich kombinace.

Spojené státy okamžitě po útocích zahájily spolu se svými spojenci ozbrojenou akci z titulu „sebeobranu“. Odůvodněním bylo, že teroristické akty spáchané na USA, byly provedeny teroristickou organizací Al-Kajdá, která byla mocensko-organizačně napojena na vládnoucí hnutí Talibán v Afghánistánu. To tímto propojením na sebe vztáhlo za tyto činy odpovědnost erga omnes. Radě bezpečnosti byl zaslán dopis s vysvětlením a odůvodněním, že daná ozbrojená akce vůči Afghánistánu je vedena z důvodu výkonu práva na sebeobranu. Toto odůvodnění je ovšem velice sporné, neboť čl. 51 Charty OSN sice potvrzuje přirozené právo na individuální i kolektivní sebeobranu, ale v případě vynucení respektování kogentního zákazu použití síly. V takovémto případě by intenzita teroristického útoku musela být shodná s intenzitou tradičního ozbrojeného útoku. Povolení Rady bezpečnosti sice Spojené státy americké nedostaly, ale byly přijaty dvě významné rezoluce 1368 (2001), 1373 (2001), ve kterých se sice Rada bezpečnosti výslovně nevyjádřila v otázce vojenské operace v Afghánistánu, ale uznala v nich nezadatelné právo na sebeobranu.

Spojené státy v září 2002 reagovaly na novou situaci dokumentem o Národní bezpečnostní strategii. V tomto materiálu přistupují k preemptivním (preventivním) akcím s použitím síly velice zešíroka a zároveň je spojují s tradičním použitím síly. Preemptivní (preventivní) použití síly v sobě zahrnuje bezprostřední hrozbu a není možné využít jiné situace. Právě touto doktrínou se Spojené státy řídily v případě použití síly proti Iráku, protože ho označily za bezprostřední hrozbu. Obvinily ho z vlastnictví zbraní hromadného ničení a z možnosti jejich předání do rukou teroristů.

Otázkou zůstává, jestli takováto politická strategie v současném rozložení sil ve světě, stejně jako reinterpretace (reformulace) čl. 51 v souvislosti s preemptivním (preventivním) použitím síly, nepovedou spíše k možné mezinárodní nestabilitě. Neboť není možné v rámci mezinárodního společenství, aby tento článek mohl být interpretován pro jeden stát tak a pro druhý onak. Bezesporu je ale důležité tyto nové hrozby nepodceňovat. Je zajisté třeba hledat cestu k řešení v rámci celého mezinárodního společenství. A zejména pak co se týče rozhodovacích pravomocí Rady bezpečnosti v tak závažných situacích, jako byly vojenské akce v Afghánistánu a Iráku, neboť je možné, že nastanou další podobné situace.

Seznam použité literatury:

Č.Čepelka, P.Šturma: Mezinárodní právo veřejné, Eurolex Bohemia, Praha, 2003

P.-M.Dupuy,: Droit international public, 7e éd., Dalloz, Paris, 2004

J.P.Cot, A.Pellet, M.Forteau: La Charte des Nations Unies commentaire article par article, 3e éd., Economica, 2005

N.Q.Dinh, P.Dailler, A.Pellet, Droit international public, 7e éd., Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris, 2002

Č.Čepelka, D.Jílek, P.Šturma: Mezinárodní odpovědnost, Masarykova univerzita Brno, Brno, 2003

J.Malenovský: Mezinárodní právo veřejné obecná část, 3. vydání, Doplněk, Brno, 2002

M.Potočný: Mezinárodní právo veřejné zvláštní část, 2.vydání, C.H.Beck, Praha, 1999

Charta organizace spojených národů, Informační centrum OSN v Praze, Praha, 2005

V.Outrata a kol.: Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky, Nakladatelství politické literatury, 1963

M.Potočný a kol.Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky, Nakladatelství svoboda, 1977

M.Potočný a kol. Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky, Nakladatelství svoboda, 1982

P.Šturma: Odpověď mezinárodního práva na hrozby mezinárodní bezpečnosti, AUC-I, č. 3/2005(?)

R.Khol: Koncepce preemptivní sebeobranu v kontextu boje proti terorismu po 11. září 2001,

[www <:http://mzv.cz/servis/soubor.asp?id=19577](http://mzv.cz/servis/soubor.asp?id=19577)

R.Khol: Reforma OSN a použití síly – s jakým cílem a za jakých podmínek, [www<:http://ir.cz/upload/PolicyPapers/rkhol/2005reformosn.pdf](http://ir.cz/upload/PolicyPapers/rkhol/2005reformosn.pdf)

H.Miller: The Caroline, Webster-Ashburton Treaty-The Caroline case, The Avalon project at Yale Law School,

[www<:http://.yale.edu/lawweb/Avalon/diplomacy/Britain/br-1842d.htm](http://.yale.edu/lawweb/Avalon/diplomacy/Britain/br-1842d.htm),

Assemblée générale: Responsabilité de l'État pour fait internationalement illicite, Responsabilité adoptée par l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, distr. Générale 28. janvier 2002, Nations Unies, A/RES/56/83

[www:<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/NO1477/98/PDF/NO147798.p](http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/NO1477/98/PDF/NO147798.pdf?OpenElement)
[df?OpenElement](http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/NO1477/98/PDF/NO147798.pdf?OpenElement), [cit. 2.8.2006]

Conseil de sécurité: Résolution 1368(2001), Adoptée par le Conseil de sécurité à sa 4370e séance, le 12 septembre 2001, S/RES/1368(2001)

<http://www.un.org/french/doc/sc/2001/res1368f.pdf>

Conseil de sécurité: Résolution 1373(2001), Adopté par le Conseil de sécurité a sa 4385e séance, le 28 septembre 2001, S/RES/1373(2001)

<http://www.un.org/french/docs/sc/2001/res1373f.pdf>

Conseil de sécurité: Résolution 678 (1990), du 29 novembre 1990

<http://www.un.org/french/documents/sc/res/1990/678f.pdf>

Conseil de sécurité: Résolution 687 (1991), du 3 avril 1991

<http://www.un.org/french/documents/sc/res/1991/687f.pdf>

<http://daccessdds.un.org/doc/resolution/gen/NRO/596/65/IMG/NRO59665.pdf?OpenElement>

P.Tavernier: La réforme du Conseil de sécurité des Nations Unies est-elle possible?, in: Actualité et Droit international

<http://www.ridi.org/adi/articles/2005/200508tav.htm>

Iraq/Koweit-MONUİK, Historique

<http://www.un.org/french/peace/peace/index.asp>